

Ein tydeleg medspelar

Møre og Romsdal
fylkeskommune

Regional delplan for kulturminner av regional og nasjonal verdi

T-33/15

Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi.

I tillegg til dette hovudheftet har planen tre vedlegg :

Vedlegg 1, Om kulturminna i planen og grunnlag for utval m/liste over kulturminne og kulturmiljø av regional og nasjonal verdi på XI-ark.

Vedlegg 2, Juridiske verkemiddel i kulturminnevernet

Vedlegg 3, Sentrale omgrep og definisjonar

*Ansikt frå Ungdomshuset Skogvang
I Aure. Huset bygt i 1936. Usmykking
i treskurd av billedhoggeren Kristoffer
Leirdal frå Aure.
Foto:Norske Lagsbruk*

INNLEIING

Ser ein historisk på kulturminnevernet si utvikling, vil ein finne at det i starten var mest fokus på gjenstandar – og gjerne raritetar som kunne visast fram som attraksjonar. Å ta vare på og vise fram det særeigne og spesielle har hatt fokus i lang tid. Når det gjeld aktuelle objekt, har det utvikla seg frå små, innsamla gjenstandar til større gjenstandar, til bygningar framleis “innsamla” og plassert på ny stad. Etter kvart vektla ein verdien av å kunne ta vare på bygningar på opphavleg stad. Og ein såg verdien av å ta vare på ei samling av fleire bygningar som stod i ein samanheng fysisk og funksjonelt. I tillegg til bygningar kom også andre element i miljøet som vegar, murar, vegetasjon, landskap og liknande i fokus. Omgrepet kulturmiljø kom på dagsorden i kulturminnevernet.

Den kulturpolitiske haldninga i samfunnet fekk etter kvart fokus på at det er viktig å avspegle mest mogleg full breidde av historia i det vi tek vare på som kulturminne. Det skulle ikkje lenger berre vere det særeigne og spesielle, det mest prangande og estetisk høgverdige som skulle vektleggast. Men alle sider ved samfunnsutviklinga skulle vise att i verna kulturminne. Eit viktig føremål med kulturminnevernet er å sikre førstehands kjelder for dokumentasjon og forståing av vår historie. Ivaretaking av større, samanhengande miljø vil utan tvil vere eit betre grunnlag for historieførståing enn “lausrevne” enkeltelement. I planforslaget er det derfor lagt vekt på å ta fram større samanhengande kulturmiljø som er særleg verneverdige.

Det er relativt ambisiøst å ta mål til ein plan som skal gi oversikt over alle kulturminne i Møre og Romsdal av regional og nasjonal verdi. Sjølv om ein har hatt ein lang og omfattande innspelsfase med mange høve til fange opp aktuelle objekt som har ført til ei liste over ca. 1.200 kulturminne og kulturmiljø, er det umogleg å garantere ei “komplett liste”. Ein slik plan må vere dynamisk i høve til at ein ikkje har klart å fange opp alt og i høve til at vurderinga av kva som har regional og nasjonal verdi kan endre seg over tid. Det må derfor vere rom for å legge til og trekke frå gjennom rulleringar ved visse mellomrom. I si sakshandsaming må fylkeskommunen også ha rom for at dei får “på bordet” saker som omhandlar kulturminne som ikkje har vore gjenstand for vurdering til denne planen, men likevel kan vise seg å ha regional eller nasjonal verdi.

Når dette er nemnt vil ein likevel meine at ein gjennom denne planen har fått eit meir “forutsigbart” kulturminnevern i Møre og Romsdal.

Frå Gjørva, Geiranger.

1. GRUNNLAG FOR PLANARBEIDET

Mål for planarbeidet

Regional delplan for kulturminner av regional og nasjonal verdi har som hovudføremål å utvikle strategiar for forvaltning, formidling og bruk av kulturarven i Møre og Romsdal som flest mogleg er samde om.

Det er vidare eit mål at planprosessen skal vere med på å heve kunnskapen og medvitnet om regionen sine kulturarvverdiar. Arbeidet tek sikte på å utvikle felles verdiforståing og samhandling og skape eit betre samspel mellom vern, bruk og verdiskaping.

Planen skal gi ein presentasjon av eit utval viktige automatisk freda kulturminne og ei oversikt over kulturminne frå nyare tid som har regional og nasjonal verdi og lage handlingprogram for korleis dei kan takast vare på. Ei slik oversikt vil gjere fylkeskommunen si forvaltning av fagansvaret meir føreseieleg og vil fungere som eit grunnlag for prioriteringar av vernetiltak og restaureringsarbeid. Med avgrensa ressursar til restaurerings- og vernetiltak, er det viktig å gjere dei rette prioriteringane. Det er også svært viktig at heile samfunnssystemet har kjennskap til kva kulturminne og kulturmiljø som har ekstra høg verdi og må behandlast etter det i til eksempel arealforvaltning og byggesakahandsaming. Fylkeskommunen, kommunane, regionalt næringsliv, private eigarar, skoler, museer og friviljuge organisasjonar treng oversikter til sitt samarbeid og sine prioriteringar.

Planen vil bli lagt til grunn for fylkeskommunen sine innspel til kommunal planlegging og elles for prioritering av vernetiltak, restaureringsarbeid, formidling og tilskotsforvaltning.

Kommunane vil bli oppmoda om at vedteken plan med oversikt over kulturminne og kulturmiljø av regional og nasjonal verdi skal vurderast for innarbeiding i kommuneplan og detaljplanar.

Nasjonale og regionale rammer for planen

I planprogrammet for Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi (U-168/12) er det gjort greie for sentrale nasjonale og regionale rammer for arbeidet.

Sentrale regionale rammer

- Regional planstrategi 2012-2016, T-7/12
- Fylkesplan 2013-2016, T-74/12

Sentrale nasjonale rammer

- *Lov om kulturminner* (kulturminneloven) (år)
- *Naturoppsynslova* (1996)
- *Om forvaltning av naturens mangfald* (Naturmangfaldsloven) (2009)
- *Forvaltning av kyrkje, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø*, Rundskriv nr T-3/00
- Nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging (kongelig res. 24.06.11)
- NOU 2002:1 *Fortid former framtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*.
- St.meld. nr.16 (2004-2005) *Leve med kulturminner*
- St.meld. nr.22 (2004-2005) *Kultur og næring*
- Meld. St. 35 (2012-2013) *Framtid med fotfeste*

St.meld.nr.16 (år) og Meld. St. Meld. St. 35:

- Strategisk mål: Mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø skal forvaltast og takast vare på som bruksressursar og som grunnlag for kunnskap, oppleving og verdiskaping. Eit representativt utval av kulturminne og kulturmiljø skal takast vare på i eit langsiktig perspektiv.
- Nasjonalt resultatmål 1: Det årlege tapet av verneverdige kulturminne og kulturmiljø som fylgje av at dei blir fjerna, øydelagde eller forfell, skal minimaliserast. Innan 2020 skal tapet ikkje overstige 0,5 prosent årleg.
- Nasjonalt resultatmål 2: Freda og fredingsverdige kulturminne og kulturmiljø skal vere sikra og ha ordinært vedlikehaldsnivå innan 2020.
- Nasjonalt resultatmål 3: Den geografiske, sosiale,etniske, næringsmessige og tidsmessige breidda i dei varig verna kuturminna og kulturmiljøa skal bli betre, og eit representativt utval skal vere freda innan 2020.

Kunnskapsløftet

I 2010 etablerte Riksantikvaren prosjektet *Kunnskapsløftet for kulturminneforvaltninga*. Prosjektet er eit resultat av Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon Dokument 3:9 (2008–2009) *Riksrevisjonens undersøking av korleis Miljøverndepartementet varetek det nasjonale ansvaret sitt for freda og*

verneverdige bygningar, kor det vart peika på mangelfullt kunnskapsgrunnlag i kulturminneforvaltninga.

Prosjektet har som mål å skaffe betre oversikter, styrke samarbeidet mellom forvaltningsnivåa, og å styrke den kommunale kompetansen på kulturminnefeltet mellom anna gjennom at kommunane lager eigen kulturminneplanar. Ein ynskjer også å utvikle eit betre miljøovervåkingsprogram for verneverdige kulturminne.

Plandokumentet sin rettsverknad

Etter plan- og bygningslovane skal regionale planar leggast til grunn for regionale organs verksemd og for kommunal og statleg planlegging og verksemd i regionen, pbl. § 8-3.

Planen gir ikkje kartfesta rammer eller retningsliner for framtidig utbygging.

Planen gir ikkje kulturminne og kulturmiljø automatisk nokon formell vernestatus. For nokre objekt som i planen er vekta til nasjonal verdi vil Riksantikvaren bli oppmoda om å vurdere freding etter Kulturminnelova. For resten av objekta (dei aller fleste) må kommunane gjere ei vurdering av vern etter Plan- og bygningslova. Vegen vidare blir då implementering i kommunale planar.

Høyringsprosess

Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi er utarbeidd med heimel i pbl. § 8-1 og prosessreglane i kapittel 8.

Planarbeidet starta opp med at planprogrammet vart lagt ut til høyring av fylkesutvalet i sak U-112/12 og kunngjort i regionale aviser. Planprogrammet vart endeleg fastsett i sak u-168/12.

Planutkastet vart lagt ut til høyring i sak U-1/14. Høyringsfrist var sett til 3.april 2014. Det kom inn 46 høyringsfråsegner.

Planforslaget blei lagt fram for fylkestinget 16.juni 2014 som sak T-27/14. dei gjorde vedtak om at planforslaget måtte omarbeidast og sendast ut på ny høyring

Medverknad

Arbeidet har vore gjenstand for diskusjon og dialog med kommunar, regionale stateetatar og andre aktørar i regionen. Som ein del av utarbeidinga av planutkastet er det gjennomført

- 5 fellesmøte med kommunane i perioden februar-mars 2013. I alt møtte 29 av 36 kommunar.
- 5 opne møte om regional delplan i april 2013, i Skei, Ulsteinvik, Skodje, Kristiansund og Molde. Her møtte representantar frå lag og organisasjonar i regionen.
- Skriv til kommunane i juni 2013, med vedlagt utkast til oversikt over aktuelle objekt. Kommunane vart oppmoda om merknader til føreslegne objekt og forslag til suppleringar av listene. Etter fristen den 21. august var det kome innspel frå 11 kommunar.

- Møte med Sunnmøre Regionråd 01.02.13, Romsdal Regionråd 07.06.13 og Nordmøre Regionråd 15.02.2014.
- Møte med ungdomspanelet 08.04.2014.
- Møte med ROR, Rauma og Vestnes kommune 24.09.2014
- I Januar 2015 blei kvar enkelt kommune i Møre og Romsdal invitert til separate møter i kommunane med gjennomgang av objektlistene med foreslåtte kulturminne og kulturmiljø i planforslaget. Det blei gjennomført 23 slike møter.

I høringsperioden er følgjande aktivitetar vore nytta:

- Presentasjon av planforslaget i:
- Møte med regionråd i fylket
- Møte med ungdomspanelet
- I media
- På Internett

Frå Øksendalsøra, Sunndal kommune. Foto: utlånt av Bjørn Ringstad.

2. KULTURMINNE I MØRE OG ROMSDAL

Møre og Romsdal si kulturhistorie

Eldre steinalder (9600 –4000 år før Kristi fødsel)

For om lag 11 – 12.000 år sidan blei Møre og Romsdal isfritt etter siste istid. Menneska kom raskt etter på jakt etter rein. Dei første spora etter desse første menneska i fylket vår blei funne ved Voldvatnet i Kristiansund i 1909 ("Fosnakulturen"). Seinare funn og granskingar viser at veidefolket har bevega seg over relativt store avstandar ut og inn i fylket på jakt og fangst.

Ca. 6050 år før Kr. blei fylket vårt råka av ei stor naturkatastrofe. Ca.400 km lengde og ca.5500 kubikkilometer av Storegga ute i havet (10-12 mil frå land) rasa ut og laga store flodbølger inn over land. På kysten var bølgehøgda 10-12 meter og inne i fjordane opp til 40-50 meter. Dette førte til store øydeleggingar og endringar av landskapet som det er klare spor etter.

Yngre steinalder (4000 – 1700 år før Kristi fødsel)

I denne perioden blei folket bufaste og starte med jordbruk. Jorda blei rydda og nytta til dyrking. Langhus blei bygde for å huse folk og dyr. Jakt og fiske var framleis viktig for livberginga.

Veidemotiv er avbilda i bergkunst frå denne perioden. På Honhammer i Tingvoll ligg den største samlinga av bergmåleri i landet. Reiskap av skifer og flint (importert frå Danmark) utvikla seg og blei meir brukt. I offerfunn i vatn og myr er det registrert m.a. flintskiver og økser.

Bronsealder (1700 – 500 år før Kristi fødsel)

Namnet fortel om ei teknisk nyvinning med framstilling og bruk av bronse. Men det er gjort få funn i landet vårt av bronse-gjenstandar. I Møre og Romsdal er det kjent ca 35 slik funn. Det mest spesielle er eit bronsesverd funne på Blindheim i Ålesund kommune. Gullringen som er avbilde på kommunevåpenet til Aukra er frå denne perioden og funnen på Aukratangen. Dei bufaste menneska utvikla husbygging og jordbruksdrift. Ardbløgde åkrar og spor etter langhus er funn frå denne perioden. Gravskikken i perioden har sett tydelege spor i landskapet med store gravrøyser på bergryggar og nes langs kysten.

Frå Skjerdingen, Vatne i Haram. Foto: Astor Furseth.

Jernalder (500 år før Kristi fødsel – 1030 år etter Kristi fødsel)

Som namnet fortel var framstilling og bruk av jarn det nye og viktige. Dette materialet fekk etter kvart ei mykje større nytte og eit langt større omfang enn bronzen hadde i førre “tidsalder”.

Utvinning av jern har ikkje vore ei stor verksemd i vårt fylke, men vi finn spor etter anlegg for slik verksemd på Nerås i Vestnes og på Ørskogfjellet. Byggeskikken utvikla seg og spor etter jernalderhus finn vi mange stader i heile fylket, og i ulik storleikar. Etter ei omfattande undersøking på Auregarden i Sykkylven, fann ein spor etter om lag 20-30 hus i storleik frå fire til 60 meter lengde. Jernalderfolket hadde tydeleg god kontakt med omverda. I “Haramshaugen” blei det i 1968 gjort eit av dei rikaste gullfunna i Nord-

Europa frå omkring år 400 e.Kr. Grava inneheld gullgjenstandar med ei vekt på over 600 g. På denne tida blei det bygt store gravmonument med tverrmål tverrmål på opptil 35-40 meter og stor høgde som “Ellefsrøysa” på Godøya i Giske.

Særleg i yngste delen av tidsperioden som også blir kalla vikingtid (800 – 1030 e.Kr.) var kontakta med omverda viktig. Funn i graver frå denne perioden er spesielt for kvinnene smykke og for mennene våpen. Gravene inneheld også importgjenstandar. Særleg gjeld dette funn i store gravmonument med Kristendommen blir innført (om lag år 950-1000) og mellom anna opphøyrer dei gamle gravskikkane. Det blir anlagt felles gravplassar og gravene inneheld ikkje lenger gåver (Villa, Vestnes og Veøy, Molde).

På øya Kuli på Smøla har ein funne ein bauta-stein med runeinnskrift. Her er namnet Noreg og kristninga av landet nemnt for første gong i “skriftlege” kjelder.

Mellomalder (1030 – 1536 etter Kristi fødsel)

Dei første kristne kyrkjene blei truleg bygt på 1000-talet. Ingen av desse er tekne vare på. Men ei av dei aller første i landet blei bygt på Veøya. Dei eldste kyrkjene vi har i fylket vårt er seks steinkyrkjer

frå 1100-talet. Noreg blei samla til eit rike og fekk ei fastare styreform. Det bleietablert ein del senter rundt om i landet. Vi fekk kaupangane i Borgund og på Veøya. Dette var senter for både religion og handel og ein forløpar for det vi seinare kalla byar.

I 1349 kom Svartedauden til landet og til vårt fylke. Pesten halvete folketalet og førde til store endringar i samfunnet. Det skulle ta ca. 300 år før alle gardane som då blei lagt aude, var rydda på nytt. Kaupangane mista sin aktivitet og posisjon. Når handelen tok seg opp att, skjedde det i fiskeværa i ein periode med rikt fiske og gode prisar på tørrfisken hos Hanseatane i Bergen. Bud vaks fram som det viktigaste handelssenteret mellom Trondheim og Bergen på slutten av mellomalderen. Fleire av fiskeværa i fylket blei etablerte i denne perioden. I indre strøk blei Devold (i Rauma) teken i bruk som marknadsplass og møteplass mellom fjord og innland.

Kulisteinen, Smøla. Foto: Postkort.

Nyare tid (1537 – 1945)

Fiskeria var ulikt organisert rundt om i fylket. Medan det på Nordmøre og delvis i Romsdal ver væreigarordningar, var resten av fylket prega av ei “friare “ stilling for fiskarane.

Først mot slutten av 1700-talet var folketalet det same som før Svartedauden (1348). I mellomtida hadde tyngdepunktet i busetnaden flytta seg meir til kystområda. Men på slutten av 1500-talet fekk fisket mindre å seie og folketalet tok seg opp i fjordane. Ein ny næringsveg kom også til. Skogen kunne omsetjast med sagbruks-verksemnd og trelasthandel. Her hadde Møre og Romsdal mykje å tilby og eksport av trelast medførte band til Holland og England.

Sagbruk ved vassdrag og trelasthandel ved gode hamner vaks fram som i Molde og på Lille-Fosen. Begge fekk bystatus i 1742 og sistnemnde måtte byte namn til Christiansund. Her var ikkje minst klippfisk og skipsfart viktige næringar medan Molde også var ein administrasjonsby for amtet og fekk på slutten av 1800-talet ein betydeleg turisttrafikk.

På Sunnmøre var ein meir “desentralisert” modell med strandstader og etter kvart handelsstader rundt omkring i fogderiet. Ålesund vaks ikkje fram som by før på 1800-talet og fekk bystatus i 1848. Byen blei etter kvart den viktigaste fiskeribyen i landet.

Ei viktig utvikling i kommunikasjonane i Møre og Romsdal var bygginga av “Den Trondhjemske postvei” mellom Bergen og Trondheim gjennom vårt fylke i 1780-åra. Vi fekk ein trasé med ridevegstandard som kunne nyttast til reiser tvers gjennom fylket frå Sunnylvn til Rindal. Og snart blei det bygt utgreiningar til mellom anna Kristiansund og Borgund.

Den 3.april 1841 starta den første dampskipsruta mellom Kristiansand og

Trondheim med stoppstader i Herøy, Ålesund og byane Molde og Kristiansund. Og 29.juli same året kunne Ivar Aasen reise frå Skodje og ut til Ålesund og gå om bord D/S “Nordcap” med nedteikningane sine av “den søndmørske dialekt” og herbariet han hadde samla medan han var huslærer på Solnør for å vise dette fram for biskop Jacob Neumann i Bergen. I 1856 kom dei første dampskipa i lokaltrafikk i Møre og Romsdal. Enkle kaier blei bygde også rundt i bygdene og langs fjordane.

Frå Solnør, Skodje. Foto: Berit Rønsen.

For at skip skulle kunne ferdast mest mogleg trygt langs kysten blei det etabler ei losordning og bygt ut fyrstasjonar. Den eldste fyrstasjonen i vårt fylke er Runde frå 1826. Utover på 1800-talet kom det til mange fyrstasjonar på kysten av Møre og Romsdal.

I 1851 kom "Lov om kirker og kirkegarde" som gav påbod om at det måtte vere sitte-plass for 3/10 av soknet sine innbyggjarar i kyrkja. Dette første til ein stor aktivitet med bygging av nye kyrkjebygg. Berre i 1860-åra fekk vi 15 nye kyrkjer i fylket.

Utviklinga på 1800-talet i Møre og Romsdal gjekk elles i store tekk som i resten av landet. Vi fekk haugianerrørsla, bondeopposisjon, utvandring til Amerika, omlegging i jordbruket med store innmarksutskiftingar, oppløysing av dei gamle tunskipnadane og overgang frå naturalhushald til pengehushald. Dei første turistane kom til fylket og nokre få bygde seg fritidshus for å få gode friluftsopplevingar. Fast skule blei innført med lov i 1860 og ein svært desentralisert modell med små grendaskular blei utbygt.

Frå Flåværvær skule, Herøy. Foto: Bjørn Ringstad.

Ei historie som bør nemnast er at i 1859 starta Berte Rønnes opp som jordmor i Skodje og Vatne med bustad i Tennfjorden. Ho hadde jordmorutdanning frå Oslo og var mellom dei første med fagutdanning som dreiv slik praksis på bygda i Møre og Romsdal.

Ei sterk interesse for leiting etter malm og oppstarting av bergverksdrift var tilstades også i vårt fylke på 1800-talet. Nokre stader blei det starta utvinning, men det blei aldri dei store verksemdene med unntak av Raudsand i Nesset. Seinare har vi fått gruvedrift (olivin) ved Åheim i Vanylven (1948).

På slutten av 1800-talet og utover vaks det fram mange friviljuge organisasjonar for ulike rørsler som fråhaldssak, målsak, misjon og ungdom. Dei bygde sine hus for samkomer.

Bedehus.

Gjennom fiskeria hadde folk i fylket vårt skaffa seg kompetanse på å ferdast på havet med båt. Denne kompetansen blei vidareført også til andre verksemder som ishavsfangst og kvalfangst.

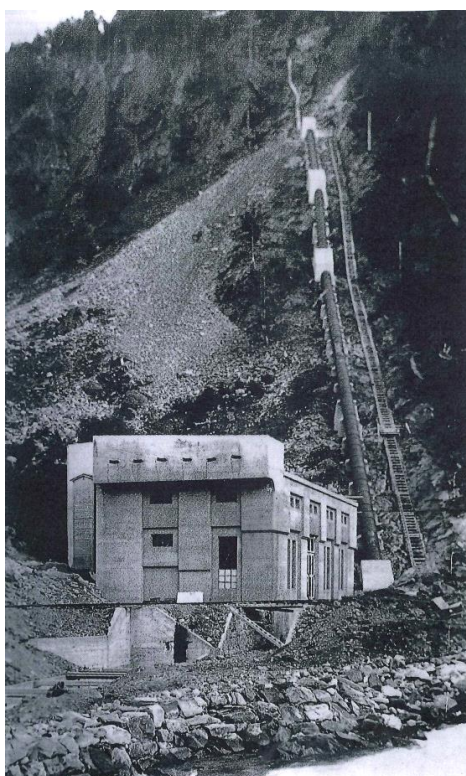
Rundt hundreårsskiftet kom mange store omsiftingar og nyvinningar som Møre og Romsdal tok del i. Industriverksemder blei etablerte og utvikla seg; ein del til store bedrifter. Litt av grunnlaget var her tidleg og omfattande utbygging av kraftverk frå 1876 og framover.

O.A. Devold står som den fremste representanten for den første industrialiseringa i fylket. Etter ein start i Ålesund, blei ullvare- og tekstilbedrifta i 1860-åra flytta til Langevåg. I 1883 bygde Devold sitt første kraftverk og installerte elektrisk lys i fabrikklokala med glødlampar fire år etter at T.A. Edison hadde funne opp kulltrådlampen og året etter at Edison hadde montert den første glødelampebelysninga i New York City. I 1916 bygde Devold eit nytt kraftverk som kunne drive alle maskinene i fabrikk.

I 1919 var Møre og Romsdal det fylket i landet som hadde flest kraftstasjonar. 185 anlegg gav straum til 800 elektromotorar og lys til 86.000 glødelampar. Og i 1923 fekk vi landets første 110kv leidning frå den nye kraftstasjonen i Tafjord til Nørve i Ålesund.

I 1911 blei Enge Kraftverk etablert i Valsøy-fjorden og det vaks fram eit industrimiljø på Enge med mellom anna Enge Tresliperi som blei etablert i 1912. Ved hundreårsskiftet blei forbrenningsmotoren teken i bruk til framdrift av båtar og fiskeflåten blei etter kvart motorisert. Dette var viktig i fiskerifylket Møre og Romsdal og vi var med og tidleg ute. Nokre stader blei det etablert slippar og verkstader der ein monterte importerte motorar, men på Finnøya starta Nils Finnøy motorfabrikk i 1902. Hit kom "lærlingar" frå mange kantar av fylket som etter god innføring i faget, drog tilbake og starta eiga industriverksemd. Fiskarane hadde bruk for fiskevegn som liner, garn og nøter, og ein eigen industri for slike produkt vaks fram mellom anna i 1915 på Dyrkorn i Stordal kommune. Råstoffet frå fiskebåtane skulle takast hand om og foredlast. I tillegg til tradisjonell tilverking av tørrfisk, klippfisk og saltfisk, fekk vi hermetikk-fabrikkar, sildoljefabrikkar og fryseri.

Kvalfangst og selfangst blei også viktige næringar for mange i M&R. Steinshamn på Harøya var tyngdepunkt for kvalfangsten og Brandal på Hareidlandet for selfangsten.

Kraftstasjon Tafjord 1, Tafjord. Norddal.

I 1904 blei trebyen Ålesund ramma av ein katastrofe. Bybrannen la heile sentrum med 800 hus i oske og 12400 menneske vart huslause. Men på rekordtid blei det bygt ein ny by i mur og Jugendstil. Ein av mur-meisterane som kom til Ålesund i 1904 var H. Schmidt frå Slesvig-Holstein i Nord-Tyskland. Han etablerte anlegg for produksjon av sementstein for mur og taktekking på Blindheim i Sykkylven. Etter at gjenreisings-arbeidet var avslutta i Ålesund, starta han "typehus"-produksjon også for bygdene.

Gode kommunikasjonar var viktig for samfunnsutviklinga, men også ei stor utfordring å få til i vårt oppdelte fylke med fjell og fjordar. Transport av personar og gods blei flytta over frå sjø til land. Vegar og jarnbane måtte utbyggast. Den første bussruta i Norge blei starta på strekninga Molde – Batnfjords-øra i 1908 med ny vegtrasé over Fursetfjellet. Jarnbanesamband var det store i tida. Etter lang tids planlegging og mange forslag, blei Raumabanen bygt fram til Åndalsnes i 1924.

Ein del av vår historie som i si tid var meint som eit positivt tiltak, men som ettertid kan stilla spørsmål ved er Svanviken Arbeidskoloni i Eide kommune som blei anlagt i 1908 for å endra "omreisande" til fastbuande borgarar.

I 1916 fekk vi ein ny bybrann. Den austlegaste delen av Molde sentrum brann ned til grunnen. Også her blei det innført murtvang for gjenoppbygginga.

Som tidlegare nemnt fekk vi ei stor industriutbygging i fylket knytt til utbygging av elektrisk kraft. På Sunnmøre fekk vi ein blomstrande utvikling av møbelindustri med svært mange små fabrikkar. Men nokre vaks seg også store som ein av pionerane, P.I. Langlos fabrikk på Stranda som i 1940 var den største møbelbedrifta i Skandinavia. Vi fekk også ei betydeleg konfeksjonsindustri rundt omkring i fylket med tyngdepunkt i Romsdal.

Landbruket har gjennom heile hundreåret vore i utvikling og endring. Særleg i 1930-åra var det stor aktivitet med oppdyrking og etablering av bureisingsbruk mange stader i fylket.

I mellomkrigstida var fiskeria svært viktig for kystbefolkninga i fylket. I 15 av kyst-kommunane i fylket dreiv over 60 prosent av mannfolka fiske.

Eit heller dristig og spektakulært veganlegg stod ferdig i 1936 mellom Valldalen i Norddal og Isterdalen i Rauma. Veganlegget fekk namnet Trollstigen og blei ein populær turistveg.

Aprildagane i 1940 er eit mørkt kapittel i landet si historie. Møre og Romsdal vart ikkje spart for tyskarane sine åtak. Det gjekk hardast ut over Kristiansund, Molde, Åndalsnes og Veblungsnes. Dei siste trebyane våre blei utsletta. I Kristiansund brann 724 bygningar ned og 117 blei skada. I nokre aprildagar var Molde "landet sin hovudstad" med konge, kronprins, regjering, framande diplomatar og Norges Bank si gullbeholdning, og tyskarane prøvde å gjere reint bord. Møre og Romsdal fekk ein hard start på fem dystre år.

Okkupasjonsmakta sette raskt i gang med å bygge sine festningsanlegg for å halde kontrollen. Dei nytta krigsfangar som budde i fangeleirar rundt om ved dei aktuelle anlegga. "Festung Norwegen" blei anlagt med eit nettverk av kystfort og forsvarsstillingar i heile fylket som del av planen. Motstandsørsla hadde på si side kun nokre få, enkle "krypinn" for si verksemd.

Dei fem krigsåra var samfunnet på mange måter på "sparebluss". Det var mangel på mange slags varer og ikkje tid for dei store nyetableringane. Til å avhjelpe bustadnauda i dei bomba byane fekk ein importert hus frå Sverige som blei oppsett i samla grupper kalla "svenskby". Brente Steders Regulering (BSR) starta ein omfattande og detaljert planlegging av gjenreising av dei øydelagde byane. Vi fekk einskaplege og "gjennomdesigna" byområde i Kristiansund og Molde.

Finnøy Motorfabrikk, Sandøy. Foto: Romsdalsmuseet

Frå Hjellens notbøteri, Leitevågen, Ålesund. Foto: Silje Holiløkk.

Vår næraste historie (frå andre verdskrig til i dag)

Etterkrigstida representerte for Møre og Romsdal, som for heile landet, fortsatt samfunnsutvikling, og særskilt var det ein økonomisk framgang å spore.

Etter krigen blei dei siste restane av ei aktiv seterdrift gjennom langt tid nedtrappa og lagt ned mange stader. Slått av teigar i utmark blei også avvikla. Oppbevaring av fôr til husdyra blei endra fleire gonger og dette har påverka utforming av uthusbygningane frå store løer for tørrhøy til ulike siloløysingar og fram til dagens rundballe og no med dyra enkelte stader samla i store samdriftsfjøs.

Sildefisket var eit eventyr på Vestlandet frå 1947 til 1956. Men frå 1957 begynte vinter-sildefisket å svikte, og etter 1967 vart det jamt slutt. Sildestammen blei nesten heilt utrydda.

Nye næringar har kome til. Tidleg i 1950-åra vart det fyrste oppdrettsanlegget for fisk starta opp. Det var oppdrett av regnbueørret på Vik i Sykkylven. I åra som fylgde vart fylket langt framme innanfor fiskeoppdrett. Frå dammar på land har verksemda flytta seg ut i sjøen for no å delvis vende tilbake på land.

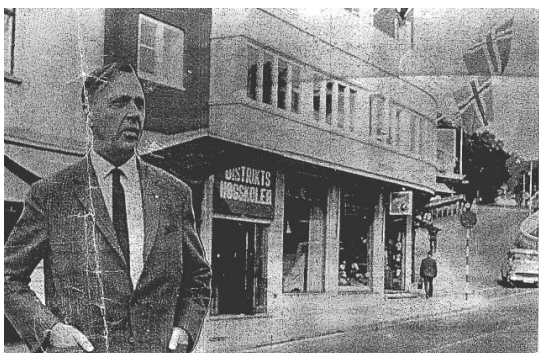
Noko som i stor grad kjenneteiknar fylket, og i særleg grad Sunnmøre, er evnen ein har hatt til å tilpasse seg dei nye næringane etter kvart som dei gamle har fått svekka betyding.

Gjennomgåande har det i etterkrigstida gått frå utvikling av lokal industri til meir og meir retting mot eksportmarknaden både når det gjeld skipsbygging, skipsutstyr og møbel.

Etter 1950 vaks det og fram døme på storindustri i fylket. Aluminiums-verket Sunndal Verk må nemnast her. Aluminiums-produksjonen starta i 1954 i Sunndal, og i 1986 vart verksemda fusjonert med Norsk Hydro. Verksemda førte til betydeleg økonomisk vekst, tilflytting og utvikling av lokalsamfunnet. I 1963 opna Sunndal Butikksenter som eit av dei første i landet. Det er imidlertid ikkje til å kome frå at aluminiumsverksemda førte til sterk forureining, sjølv om vi ikkje kan sjå at det skapte like mykje debatt som den tilsvarande verksemda i Årdal.

Utbygging av kommunikasjonane var viktig også i denne perioden etter krigen. Ei stor nyvinning var bygginga av flyplass på Vigra utanfor Ålesund som stod ferdig i 1958.

I 1969 starta dei tre første DH-skulane opp i Norge. Den ein blei lagt til Molde og fekk lokalar i Gjestestova i Romsdalsgata.

Gjestestova, dei første lokalitetane til DH i Molde. Faksimile frå avisa Fylket.

Riksnøyheitene sommaren 1970 var prega av den store naturvernaksjonen som gjekk føre seg i Eikesdalsfjella; "Kampen om Mardøla".

I 1970-åra starta ein nedovergåande spiral for sekundærnæringane, innanfor industri, bergverk og bygg og anlegg. Samstundes passerte gruppa tenesteytande næringar 50 % av samla sysselsetting.

Fiskevær på Mørekysten blei avfolka, Grip i 1960-åra og Bjørnsund tidleg på 1970-talet. Norsk økonomi gjekk frå å vere ein industri- til ein tenesteøkonomi. Vedvarande økonomisk vokster etter andre verdskrigen ga kraftig auke i realinntekter og kjøpekrafta auka kraftig. Igjen fekk utviklinga innverknad for byane og tettstadane si utforming.

I denne utviklinga er Ålesund ein av få byar langs norskekysten som makta å oppretthalde vokster innanfor fiskerinæringa. Ålesund og Sunnmørsregionen har utvikla ein av få nokonlunde komplette næringsklyngar innanfor denne næringa. Med ei stor havfiskeflåte, ein samansett tilvergings-industri, reiskaps- og verftsindustri, utstyrsindustri, utviklings- og finansierings-verksemder og liknande. Offshoreverksemda har og hatt positive ringverknadar på aktiviteten i området.

Olje- og gassindustrien har dei siste tretti åra vore av stor betyding for fylket, som til dels har vorte eit sentrum i denne verksemda. I 1978 vedtok Stortinget at Kristiansund skulle vere base for olje- og gassverksemda utanfor kysten av Møre og Romsdal og Trøndelag. Anlegget på Vestbase blei opna i 1980. På 1990-talet starta Statoil opp storstilt utbygging på Tjeldbergodden i Aure kommune på Nordmøre, etter at det i 1992 vart vedtatt at naturgass frå Heidrunfeltet skulle førast i land på Tjeldbergodden for storskala metanol-produksjon. Ved opninga i 1997 var Tjeldberg-odden den største metanolfabrikken i Noreg.

I same periode vart det gjort undersøkingar av Hydro på den norske sokkelen med fokus på prøveboring etter gass.

Prøveboringar i 1997 ga det største funnet av gass på norsk sokkel sidan Troll. Det vart vedtatt at gassen skulle førast i land på Aukra. Ormen-Langefeltet ligg 120 km nordvest for Mørekyten. Aukrautbygginga var Noregs største industriprosjekt nokon sinne. Anlegget vart offisielt opna i 2007, vel ti år etter at det store anlegget på Tjeldbergodden gjekk i gang. Aukraanlegget er planlagt utvida, så det er grunn til å tru at dette er ein industri som vil bre om seg i enda større grad enn i dag.

Samferdel har vore av uvurderleg betyding for samfunnsutviklinga, ikkje minst for industri-utbygginga i fylket. Møre og Romsdal er eit typisk ferjefylke. Ferja som transportmåte lever i beste velgåande, men det har skjedd ei gradvis nedbygging over tid, og ferjetrafikken synest å vere under sakte avvikling. Allereie har fleire ferjestrekningar vorte erstatta av tunell eller bru, og stadig sterkare krav til ferjelause strekningar er mellom anna eit argument i kampen for å skape tilflytting til regionen.

Sentrale utfordringar for kulturminnevernet i Møre og Romsdal

Innbyggjarane i Møre og Romsdal har for lite kjennskap til og kunnskap om kulturminna sine

Kulturminna våre er viktige kjelder til forståing av historia, egne røter og identitet. For at flest mogleg av innbyggjarne i fylket skal få kjennskap til historia si, knyte kontakt til “røtene” sine og oppleve sterk lokal identitet er kjennskap til kulturminna rundt oss viktig. I den samanheng er det vesentleg at folk får lett tilgjengeleg oversikt over kva kulturminne ein har i sitt miljø, at ein gjer kulturminna tilgjengelege og formidlar kunnskap om kulturminna. Ei betre forståing av kulturminneverdiane vil føre til større interesse for og vilje til vern.

Kulturminnevernet er for lite forutsigbart og treng betre prioriteringar

Når ein evaluerer kulturminnevernet per i dag, kjem ein til at mykje er bra, men ein kan gjere forbetringar på fleire felt. For at samfunnet skal forhalde seg til kulturminnevernet med forståing og respekt er eit viktig grunnlag at kulturminnevernet er føreseieleg. Dei som forvaltar samfunnet sine interesser og verdjar må ha god kjennskap til kva kulturminne som er verneverdige og at nokre kulturminne har meir verdi enn andre. Med avgrensa ressursar både i menneskap og økonomi må ein gjere klare prioriteringar og sette inn “innsatsen” slik at dei viktigaste verdiane blir sikra for ettertida.

Staten dekker for liten del av utgiftene til arkeologiske registreringa

Hovudregelen i Kulturminnelova er at tiltakshaver skal bere utgiftene både ved arkeologisk registrering og utgraving. Sidan det er samfunnet og ikkje de einskilde tiltakshaver som har behov for å sikre kunnskap det arkeologiske kulturminne representerer, blir det stadig stilt spørsmål ved om at det då ikkje er samfunnet som også må bere kostnadane ved undersøkingane.

Møre og Romsdal fylkeskommune er av den oppfatning at det er ein vesentleg forskjell på ei registrering som kartlegg kva som finst i eit område og ei utgraving som inneber fysisk øydelegging av kulturminne. Staten bør i langt større grad dekkje utgiftene ved arkeologiske registreringar av vanleg normal storleik.

Regionalt nivå har for lite mynde til å avgjere dispensasjonssaker for automatisk freda kulturminne

Dersom Møre og Romsdal fylkeskommune hadde fått overført meir mynde til å fatte dispensasjonsvedtak og ferdigstille nødvendige arkeologiske arbeid, ville det forenkle, effektivisere forvaltninga og gjere det billigare for tiltakshavar/kommunar ved handsaming/sluttføring av ulike typar utbyggingstiltak/reguleringsplanar.

Vi har for lite økonomiske verkemiddel til kulturvern på regionalt og lokalt nivå

Det er viktig å ha økonomiske ressursar som tilskot til istandsetjingsprosjekt for kulturminne og kulturmiljø av regional verdi. Skal ein til dømes få til "spleiselag" der fleire (som Kulturminnefondet, kommunen, private eigarar o.a.) tek del, er det viktig at fylkeskommunen har ein eigen budsjettpost som kan brukast som del av finansiering for å inspirere til innsats og utløyse andre midlar.

Også på lokalt nivå ser ein at dersom ein har ordningar med økonomiske verkemiddel til kulturverntiltak er det lettare å gjennomføre gode tiltak.

Utfordringar særleg for etterreformatoriske kulturminne som ikkje er bygningar/etterreformatorisk arkeologi

Landskapet har mange spor som viser til korleis folk har levd og virka gjennom ulike tidsperiodar. Steingardar, geiler, moldgardar, brufar, klopper, vegar, råser, stiar, vorar, støer, tufter etter hus som er borte, vardar, vetar, merkesteinar i lendet og langs veg, sendesteinbrot, rydningsrøyser, terrassemurar, bøgardar, hagardar, bytasteinar osv er døme på slike spor. Desse spora går inn i meiningsfulle heile som viser til historiske og geografiske særtrekk.

Gjennom å ratifisere Maltakonvensjonen har Norge forplikta seg til også å sikre den arkeologiske kulturarven som ikkje blir fanga opp av automatisk freding. Dette kan til dømes gjelde spor i bygrunn, rester etter anlegg eller tufter etter bygningar. Slike kulturminne kan supplere dei skriftlege kjeldene, og fortel om mellom anna tidleg byutvikling og handel, nye næringar og sosiale tilhøve i tida etter 1536.

Klimaendringar som påverkar kulturminne

Møre og Romsdal er eit kystfylke som har vore hardt råka av uvær med orkan og storm dei siste åra. Dette har gått hardt utover kulturlandskapet, kulturmiljø og kulturminne. Mange bygningar er blitt skadd eller blitt revne ned. Kraftige bølger og ekstremflo påfører strandlina erosjonsskader. Det er påvist større råteskadar på bygningar pga. mildare klima, høgare fuktigheit og gjengroing. Skadane har gitt samfunnet store utfordringar og kostnader.

For å redusere klimaendringane, må det satsast meir på gjenbruk og fornybar energi som vindkraft og vasskraft. Det kan medføre truslar i høve til kulturminne med vindturbinar i landskapet, endringar i vassdrag, kabelframføring og bygging av master.

Pga. høgare middeltemperatur smelter breane og arkeologiske lokalitetar kjem fram i dagen. Når desse kjem i kontakt med lys og luft vil dei fort bli øydelagde. Dette er også ei utfordring for forvaltninga av kulturminne.

Flytting: fråflytting og tilflytting/ vekst i folketal

Fråflytting som vi har særleg i tynt busette område på landsbygda fører til at verneverdige bygningar og landskap går ut av bruk og mister tilsyn og vedlikehald. Tilflytting til sentrale strøk og vekst i folketalet fører til større press på kulturlandskap og eksisterande busetnad med truslar om riving og fortetting som kan medføre tap av kulturminneverdiar.

Behov for kvalifiserte handverkarar og tilgang på byggjetilfang

Dersom ein skal oppnå gode resultat med restaurering av bygningar og anlegg er ein avhengig av å kunne bruke kvalifiserte handverkarar til slike oppgåver. Pr. i dag har ein for få slike fagpersonar til oppgåvene i vårt fylke.

Like viktig som handverkarane er tilgang til rette type materialar og anna tilfang til byggearbeidet. Ved utskifting av skadde eller øydelagde deler er det viktig å kunne erstatte desse med nøyaktig kopi når det gjeld materialtype, kvalitet og tilverking.

Frå Massinastua, Skotheimsvik i Fræna kommune, restaurert sponvegg. Fræna. Foto: Henry Ståle Farstad.

3. KORLEIS VERNE?

Det er tre sentrale verkemiddel i kulturminnevernet. Dette er

- Juridiske verkemiddel
- Økonomiske verkemiddel
- Rådgiving

Juridiske verkemiddel i kulturminnevernet

Lov om kulturminne

Det er eit nasjonalt ansvar å ivareta kulturminne som ressurs, som vitskapeleg kjeldemateriale og som varig grunnlag for nolevande og framtidige generasjonars oppleving, sjølvforståing, trivsel og

verksemd. Kulturminne og kulturmiljø med deira eigenart og variasjon skal vernas både som del av vår kulturarv og identitet og som ledd i en heilskapleg miljø- og ressursforvaltning

Med kulturminne meiner ein alle spor etter menneskeleg verksemd i vårt fysiske miljø, inkludert lokalitetar det knyter seg historiske hendingar, tru eller tradisjon til. Med kulturmiljø meiner ein område der kulturminne inngår som del av en større heilskap eller samanheng.

Lov om kulturminne er staten sitt verkty i kulturminnevernet. Lova fastset at alle kulturminne eldre enn 1537 er automatisk freda og gir heimel til å vedtaksfreda yngre kulturminne og kulturmiljø. Fylkeskommune har delegert mynde til å gjere vedtak om mellombels freding og gi dispensasjonar i høve til vedtaksfreda bygningar og anlegg.

Plan- og bygningslova

Føremålet med plan- og bygningslova er at den skal fremje bærekraftig utvikling til det beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjonar. Lova er kommunane sitt verkty i kulturminnevernet.

Planlegging etter lova skal bidra til å samordna statlege, regionale og kommunale oppgåver og gje grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressursar. Og dei skal sikre openheit, føreseielegheit og medverknad for alle partar det vedkjem.

Plan- og bygningslova er det viktigaste verktøyet for å kunne ta vare på mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø, særleg dei frå nyare tid. Som planmyndigheit har kommunane ei sentral rolle i forvaltinga av kulturarven.

Plan- og bygningslova gir heimel til å sette av areal til omsynssoner for å ta vare på kulturminne og kulturmiljø. Lova har i § 31-1 heimel til å stille krav til bevaring av eksteriør på verneverdige bygningar og § 29-2 omhandlar visuelle kvalitetar i seg sjølv og i høve til omgivnadane.

Fylkeskommunen si rolle i høve til slike saker er å vere fagleg rådgivar. Fylkeskommunen har også mynde til å gå til motsegn til planforslag og klagerett i byggesaker.

Rundskriv nr.T-3/00, Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø

Rundskrivet er utarbeidd av Miljøverndepartementet i samarbeid med Kirke-, utdannings og forsknings-departementet i 2000.

Rundskrivet omhandlar i pkt. 2.3 om verneverdige kyrkjer bygd i perioden 1650-1850 og listeførte kyrkjer bygd etter 1850. Det blir stadfesta at kyrkjer bygt i perioden 1650-1850 blir rekna som særleg verneverdige som kulturminne.

Kyrkje bygt etter 1850 kan ha ein særleg verneverdi pga spesielle arkitektoniske eller kulturhistoriske forhold knytt til bygninga og omgivnader, og/eller som følgje av at inventaret har særleg antikvarisk interesse. Desse listeførte kyrkjene frå etter 1850 skal forvaltast på same måte som kyrkjene bygt i perioden 1650-1850. Rundskrivet omhandlar også omgivnader til kyrkjebygg og gravminne. Sjå meir om gravminne i vedlegg 2.

Naturopsynslova

Lov om statleg naturopsyn vart vedteke 21.06.96. Føremålet var ei overordna og samla regulering av naturopsynet. Lova heimlar oppsyns- og tilsynsmynde med bestemmelser gitt i, eller i medhald av friluftsløva, motorferdelslova, kulturminneløva, viltlova, laks- og innlandsfiskeløva, naturmangfaldlova, markaløva, delar av forureiningslova og småbåtlova.

Naturmangfaldslova

Lov av 3.april 2009 *Om forvaltning av naturens mangfold* (naturmangfaldloven) omfattar all natur, og er gjeldande for alle sektorar som forvaltar naturmangfald eller har avgjerdsmynde i saker som kan ha konsekvensar for naturmangfaldet. Lova er på grunnlag av dette meint å gjelde på tvers av sektorar, og til å betre samordninga av den samla forvaltninga av naturmangfaldet

Vedlegg 2 til planen viser ei utdjuping av dei juridiske verkemiddela og ei oversikt over kva kulturminnetypar som etter det juridiske lovverket har eit formelt vern.

Økonomiske verkemiddel i kulturminnevernet

Type tilskot	Frå kven	Nyttast til kva	Søknadsfrist
Statsbudsjettet			
Kap.1429			
Post 72.1	Riksantikvaren	Arkeologiske undersøkingar, mindre	ingen
Post 72.2	Riksantikvaren	Freda bygg og anlegg	1.desember
Post 72.3	Riksantikvaren	Mellomalderbygningar- og anlegg	1.desember

Post 72.4	Riksantikvaren	Kystkultur (freda/ fredingsverdige)	1.desember
Post 72.5	Riksantikvaren	Freda og andre særleg verdifulle Kulturmiljø og landskap	1.desember
Post 72.6	Riksantikvaren	Tiltak for arkeologiske kulturminne	1.desember
Post 72.8	Riksantikvaren	Tekniske- og industrielle kulturminne	1.desember
Post 72.9	Riksantikvaren	Tiltak i verdsarvområda	1.desember
Post 73	Riksantikvaren	Brannsikring- og beredskapstiltak	15.januar
Post 74	Riksantikvaren	Fartyvern	15.januar
Post 77	Riksantikvaren	Verdiskapingsarbeid	15.januar
Kap.1432			
Post 50	Norsk Kulturminnefond	Kulturminnevern	1.november
Statleg	Statens Landbruksforvaltning (SLF)	Utvalde kulturlandskap	
Statleg	SLF/ kommunane	Spesielle miljøtiltak i jordbruket-SMIL	
Statleg	SLF/ kommunane	Regionalt miljøprogram	
Statleg	Miljødirektoratet	Tiltak i naturvernområder	
Statleg	Landbruks- og mat dep.	Tiltak i verdsarvområda	
Organisasjon	Norsk Kulturarv	“Ta eit tak” og “Rydd eit kulturminne”	
Organisasjon	Stiftelsen UNI	Sikringstiltak på kulturminne	ingen
Offentleg fond	Opplysningsvesenets fond	Istandsetjing av prestegardar	ingen
Statleg	Kystverket	Istandsetjing av fyrstasjonar o.a.	
Fylkes-			
kommunen	Møre og Romsdal fk.	Kulturverntiltak	1.november
Kommunalt	Kommunane	Ulike ordningar/ kulturtilskot	

Andre økonomiske verkemiddel: fritak frå eigedomsskatt

I samband med innføring eller endring av ordning for eigedomsskatt i kommunane har kvar einskild kommune heimel til å vedta regel for unntak av freda bygningar.

Den faglege rådgivingsfunksjonen til fylkeskonservatoren

Fylkeskonservatoren sin kompetanse

- Fylkeskonservatoren har ein spesialkompetanse innanfor fagområdet bygningsvern og kulturlandskapskjøtsel som kommunane i Møre og Romsdal ikkje har i sine plan- og byggesaksadministrasjonar.
- Fylkeskonservatoren har ein nærleik til lokal kunnskap og ein oversikt over fagområdet innanfor regionen som Riksantikvaren på nasjonalt nivå ikkje kan ivareta.

- Fylkeskonservatoren yter faglege råd både til kommunane i saksbehandlinga deira og til tiltakshavarar som står framfor endringar eller istandsetting av bygningar.
- Fylkeskonservatoren kan formidle relevant erfaring og kunnskap gjennom kurs, foredrag og rettleiingsmateriale retta mot kommunane, i skulen, til historielag og andre med interesse for vern og historie. Det er ein ambisjon å auke rådgiving gjennom slik formidling.
- Fylkeskonservatoren har ikkje eigen handverkarkompetanse, men kan vise vidare eller trekkje inn handverkarar på musea eller andre miljø med nødvendig kompetanse i saker der det krevst meir inngåande kunnskap på materialbruk eller byggemetode.
- Fylkeskonservatoren kan ikkje erstatte eventuelle behov for å engasjere annan arkitektfagleg konsulenthjelp. Der det ligg til rette for det, kan fylkeskonservatoren sine arkitektar likevel søkje å illustrere alternative løysingar som konstruktive innspel i prosessen fram mot vedtak i byggesaker.

Troskot i stein, Sylte. Vanylven. Foto: Toril Moltubakk.

Fylkeskonservatoren si rådgiving

Fylkeskonservatoren vurderer graden av bygningar sin verneverdi med grunnlag i nasjonalt omforeinte vernekriteria. Ein del fagleg rådgiving vil vere av generell karakter. Nokre hovudprinsipp er:

- å ikkje skifte ut meir enn nødvendig, men reparere og bruke opp att material og bygningselement i størst muleg grad

- å tilbakeføre der det finst dokumentasjon for tidlegare eller opphavleg utforming og materialbruk ved uheldige endringar
- å samtidig vere merksam på den verdien som kan ligge i dei historiske spora frå endringar gjennom tida.

Prioritering i rådgivinga

Fylkeskonservatoren må prioritere kulturminne og kulturmiljø som har ein verdi utover det lokale eller saker der vi i medhald av lov eller reguleringar har eit særleg ansvar. Det gjeld:

- freda kulturminne og kulturmiljø
- kulturminne, kulturmiljø og -landskap som har nasjonal eller regional verdi
- bygg, anlegg og område regulert til bevaring gjennom Plan- og bygningslova
- saker som vedkjem bebyggelse eldre enn 1850
- kulturminne og kulturmiljø som er samanfallande med andre verneomsyn; ulike typar landskapsvern og verdsarvområde

Der den lokale motivasjonen er tilstades, kan fylkeskonservatoren så langt vi har tilgjengeleg kapasitet gi konkrete vurderingar og innspel også i andre saker når vern av bygg, anlegg eller miljø er tema.

Også bygg og anlegg frå etter 1900 representerer kulturhistorie som kan ha interesse både lokalt og regionalt. Fylkeskonservatoren engasjerer seg med rådgiving i saker som gjeld nyare bebyggelse med vesentleg verneverdi.

Kvalitet i rådgivinga

Kvaliteten i rådgivinga er avhengig av korleis saka er førebudd frå kommunen eller tiltakshavarar og kva for dokumentasjon som følgjer saka. Godt førebudde saker gjer fylkeskonservatoren i stand til å yte meir effektiv og betre fagleg rådgiving.

Synfaring vil ofte vere ønskjeleg for å få ei god forståing av både av det enkelte kulturminnet og det heilskaplege miljø som enkeltobjekta er ein del av. Synfaring gir gjerne betre grunnlag for å forstå tiltakshavar sine planar for kulturminnet og kan dessutan vere heilt nødvendig for å vurdere bygningen eller anlegget sin faktiske tilstand. Likevel må god fotodokumentasjon i mange saker erstatte synfaringar av omsyn til fylkeskonservatoren sin kapasitet.

Frå Birkelund, Frei. Kristiansund. Foto: Bjørn Ringstad.

4. MÅLSETJINGA FOR DENNE PLANEN

Kulturminne er alle spor etter menneskeleg verksemd. Men ikkje alle kulturminne er verneverdige. Eit verneverdig kulturminne er eit kulturminne eller kulturmiljø som har gjennomgått ei kulturminnefagleg vurdering og er identifisert som verneverdig ut frå eit sett med vernekriteriar.

Ei viktig målsetjing med denne planen er å kome fram til kva vi har av verneverdige kulturminne som kan vektast til å vere av regional eller nasjonal verdi.

Det er viktig å vere klar over at dette er fyrste generasjon av liste over kulturminne av regional og nasjonal verdi i Møre og Romsdal og at den vil bli supplert og justert.

Grunngjeving for vern

Kulturminna er ein viktig og vesentleg del av vår kulturarv. Dei fortel oss om korleis mennesket har teke landet i bruk, utnytta ressursane og utvikla stadig meir avanserte teknikkar for å kunne bearbeide råmateriala. Frå tida før vi fekk skriftspråk, er kulturminna den einaste kunnskapskjelda og i mange høve den einaste førstehands kjelda vi har til historia. Gjennom opplevinga av kulturminna får vi vite korleis våre forfedre budde, livnærte seg og forsvarte seg. Ritual og

gudsdyrking blir kjende gjennom avbildingar på stein og tre. Pryd- og bruksgjenstandar skildrar ein kunstnarisk evne som ofte forbløffar.

Kulturminna stadfestar og illustrerer historia. Dei fortel om livleg samkvem med omverda og i enkelte høve om ei sterk påverknadskraft utanfrå. Likt med andre land har vi ein kulturarv vi kallar vår eigen og som er unik for oss. Kulturminna har stor verdi for oss som historieforteljarar og som vitne om samfunnstilhøva og det kulturnivået som rådde her i landet på den tida dei blei anlagt. Vi må vise våre forfedre den respekt at vi hegnar om slik minne.

Kulturminne finn vi over alt i dei menneskeskapte omgivnadane i by og bygd. Dei inngår i det store kulturlandskapet og gir oss visuelle og estetiske opplevingar i kvardagen. Landskapet er stadig i endring og vil fortsette med det. Derfor er det viktig av til tek vare på eksempel frå vår tid – framtida sine kulturminne. Vår evne til å sjå samtida sine verdier og verne om dei, gjenspeglar på mange måtar dagens kulturnivå.

Tradisjonelt har kunnskaps- og kjeldeverdi vore viktig grunngeving for vern. Vi har gjerne ei oppfatning om at mykje av vår kunnskap er svært gamal, men slik er det ikkje på alle felt. Før ein grov ut Gokstadskipet i 1880, var vår kjennskap til vikingane sine farty avgrensa til skildringar i sagalitteraturen. Funnet av Osebergskipet i 1904 blei på mange måtar ei stadfesting på nasjonal identitet. Skipet og dei mange gjenstandane av høg handverks- og kunstkvalitet vakte stoltheit over fortida. Dette er eksempel på at kulturminne også har identitetsverdi. På midten av 1800-talet og fram mot århundreskiftet var kulturarv sentralt i oppbygging av nasjonen. Store, forfalne byggverk som Håkonshallen i Bergen og Nidarosdomen i Trondheim blei gjenreiste på trass av trong økonomi. Fortidsminneforeninga blei stifta og Ivar Aasen gjennomførte sitt store norske språk-prosjekt. Mange kulturminne har bruksverdi. Gamle bygningar er ofte oppført med materialval og handverk som gir soliditet og varigheit. Eldre byggverk er ein ressurs, og bruk er ofte det beste vern.

Det kanskje mest verdifulle med kulturminna er deira kjelde til å gi oss oppleving. Rett formidla kan til dømes eit besøk på eit nedlagt gardsbruk, gjerne på ein vanskeleg tilgjengeleg plass, gi grunnlag for mange tankar om dagens forbruk i høve til eldre tider. Med tolmod og sli er kulturlandskapet arbeidd fram og gjort dyrkbart. Stein er rydda vekk og lagt i røys eller nytta til steingardar eller terrassemurar. Her måtte ein klare alt sjølv og med enkle midlar. Det berekraftige perspektivet blir verkeleggjort på ein overtydande måte.

Å høyre til på ein stad med forankring til fortida gir tryggleik, trivsel og fellesskapskjensle. Og over heile fylket har vi dessutan mange kulturminne som gir stor glede, berre fordi dei er vakre.

Regionale og nasjonale mål

Det regionale målet i kulturminnevernet er i hovudsak å ta vare på og formidle dei kulturminna og kulturmiljøa som har regional verdi. Kulturminne og kulturmiljø av regional verdi er kulturminne og kulturmiljø som er fagleg vurdert til å ha verdi ut over det lokale, som avspeglar regionen si historie med viktige utviklingstrekk. Planen inneheld eit representativt utval av kulturminne og kulturmiljø som klargjer regionen si historie. Alle kulturminne og kulturmiljø som har nasjonal verdi, har også regional verdi.

Omgrepet kulturmiljø står på dagsorden i kulturminnevernet. Verdien av å ta vare på ei samling av fleire bygningar o.a. som står i ein samheng fysisk og funksjonelt. I tillegg til bygningar og anlegg kjem også andre element i miljøet .

Det nasjonale målet i kulturminnevernet er i hovudsak å ta vare på og formidle dei kulturminna og kulturmiljøa som har nasjonal verdi. Kulturminne og kulturmiljø av nasjonal verdi skal vere eit representativt utval som viser breidda i landet si historie. For oss i Møre og Romsdal er oppgåva å kome fram til kva vi har av kulturminne her i fylket som har nasjonal verdi. Kva har vi som skal vere med på å dokumentere og fortelje landet/ nasjonen si historie. Under kapittelet om verdisetting av kulturminne og kulturmiljø, avsnittet “vår oppgåve” er det gjort meir detaljert greie for temaet.

For å nå dei nasjonale måla er det også viktig at flest mogleg i samfunnet blir kjent med kva kulturminne og kulturmiljø som har nasjonal verdi. Alle folk bør vite kva dei har av kulturminne og kulturmiljø av nasjonal verdi i sitt lokalmiljø.

Verdisetting av kulturminne og kulturmiljø

Når ein skal gjere ei verneverdivurdering av eit kulturminne eller eit kulturmiljø må ein nytte ein metode der ein får frem kva element verneverdien er samansett av. Det kan vere hensiktsmessig å skille mellom reint vernefaglege vernekriteriar (kunnskapsverdi og opplevingsverdi) forsterkande/overbyggjande føresetnader og brukstilknyttate vernekriteriar. Desse kan nyttast både til å avklare vernestatus (vern nivå) og som styringsreiskap for restaurering, skjøtsel og bruk av kulturminna.

Kunnskaps- og kjeldeverdi (objektiv verdi)

Kva for kunnskap kan kulturminnet gje oss? Kunnskapsverdien er særst viktig og utgjer ofte fundament for dei andre verdikategoriene. Kulturminna betyr mykje som kjelde til kunnskap og

forståing av fortida. Dette kan gjelde ulike forhold som korleis kulturminne har blitt bygd eller laga, bruken av kulturminne gjennom historia, og kva verdi det har hatt, korleis menneska har levd, korleis samfunnet har fungert, og om sameksistensen mellom menneska og naturen.

Det dreier seg om målbare og objektive eigenskapar knytt til kulturminnet sin funksjon, eksistensgrunnlag og historie som t.d. bygningshistorisk verdi, næringshistorisk verdi, levekårhistorisk verdi.

Opplevingsverdi (subjektiv verdi)

Subjektive verdiar, avhengig av betraktaren sin erfaringsbakgrunn, smak, preferansar og temperament. Legg samtidig til grunn faktiske, historiske eigenskapar. Kva for opplevingar kan kulturminnet gi oss? Opplevingsverdien knyttar seg til kva folk flest eller ulike grupper, opplever. Opplevings-verdien kan også splittast opp i fleire element som til dømes arkitektonisk verdi, alderspreg, symbolverdi, miljøskapande verdi, identitets-skapande verdi, kjensleverdi.

Forsterkande, overbyggande føresetnader

Slike forsterkande, overbyggande føresetnader kan nyttast til å vurdere i kva grad kulturminnet er eigna til å formidle dei aktuelle verdiane knytt til kunnskapsverdi og opplevingsverdi. Det er snakk om føresetnader som styrkar eller svekkar dei ovanfor nemnte verdiane som autentisitet, opphavlegheit, alder, kontinuitet og sjeldanheit.

Ved samanlikning av fleire kulturminne sin verneverdi kan disse overbyggande føresetnadane nyttast til å vekte/gradere dei kulturminnefaglege vernekriteria. Dei kan dermed vere eit virkemiddel for utveljing av kva for kulturminner som skal vernast, og på kva for vernnivå dei høyrer heime (nasjonal, regional eller lokal verdi). Fleire av dei over-byggande føresetnadene er ikkje verdiar i seg sjølv, men må knyttast opp mot dei andre verneverdiane.

Bruksverdi

Kva kan kulturminnet brukast til?

Freding er vern gjennom bruk, og i seinare tid har kulturminne som ein bruksressurs kome meir og meir i fokus. På den andre side er det viktig å ha klart for seg at det kan vere konflikt mellom bruk av kulturminnet og ivaretaking av dokumentasjonsverdien/opplevingsverdien. At kulturminnet framleis er i bruk kan vere ein viktig føresetnad for å få til vern, men bruken må vere på kulturminnet sine premisser ved å ta omsyn til dei kvalitetane som gjer det kulturminnefagleg verneverdig. Bruken kan resultere i verdiskaping, både økonomisk, kulturelt, sosialt og miljømessig.

Frå Klippen bedehus, Kvernes, Averøy. Foto: Toril Skram.

Kulturminner av regional verdi

Beskriving med eksempel

Kulturminne av regional verdi er kulturminne som dokumenterer regionen si historie med viktige utviklingstrekk. Dei kulturminna som er med i opplistinga til planen utgjer eit representativt utval kulturminne og kulturmiljø som avspeglar regionen si historie (jfr. Møre og Romsdal si kulturhistorie side 8). Kulturminna og kulturmiljøa har verdi ut over den kommunen dei ligg i. Her må vi ha med fleire kulturminne og kulturmiljø enn dei som har status som nasjonal verdi. Fokus er på kulturminne frå etter 1650 som ikkje har nasjonal verdi. Kulturminne med høg regional verdi, treng ikkje samtidig ha nasjonal verdi.

Dette er første gongen vi lager ei oversikt over kulturminne og kulturmiljø i Møre og Romsdal som er regionalt viktige.

Primærnæringane

Skal vi avspegle Møre og Romsdal si historie må det takast med eit utval av minne som viser utviklinga av primærnæringane jordbruk og fiske.

For jordbruket er sjølve kulturlandskapet ein viktig historieforteljar. Innhaldet i kulturlandskapet som ulike tunskipnader og bygningskategorier for ulike funksjonar har sine særtrekk som er typiske for kvar sin del av regionen. Utnytting av utmarka med slåtte-enger og setrar har ei lang historie med bevarte minne. Bruk av skogen har vore viktig i fleire deler av fylket med tilverking av tømmer på sagbruk og i “ferdighusproduksjon”.

Mange bønder i vårt fylke hadde også ein fot i fiskebåten. Fiskarbonden var eit vanleg yrke på kysten vår. Men mange hadde fiske som einaste levevegen. Fiskeria si historie finn vi att i naustmiljø,

båtbyggeri, sjøbuder, nothenge og produksjonsanlegg for vegn, for fiskeprodukt og utstyr til båtane. Også her finn vi regionale særtekk.

Industri

Utvikinga av industrien har hatt nær tilknytning til utbygging av elektrisk kraft. Desse to

elementa er det derfor naturleg å sjå isamanheng. I mange kommunar har ein minner frå tiltak som har vore og er viktige også utanfor kommunegrensa. Vi har vore langt framme i tidleg fase av utbygging av elektrisitetsforsyning, noko som blir avspegla.

Skar kraftstasjon, Tingvoll kommune.

Faksimile: Skar kraftstasjon. Tingvoll.

Byggjeverksemd

Mykje av den verksemda som pregar vår historie har sine spor i form av bygningar. Men sjølve byggjeverksemda si historie må også forteljast med byggeskikkar, forming av byar og tettstader, gjenreising etter bybrannar og spesielt verdifull arkitektur. Vi finn særtekk og ulikskapar med tilknytning til vestnorsk og trøndersk byggeskikk og påverknad, og ulikskaper mellom kyst og innland.

Bergverksdrift

Dette blei ikkje den store næringa i vårt fylke, men det har vore mange forsøk som må dokumenterast. Og nokre har blitt til meir varig drift.

Samferdsel

Først kom båten. Dampskipsruter på fjordane har sett spor i form av kaianlegg og ekspedisjonshus. Veganlegg er noko av det mest regionale vi har. Samband mellom bygder og kommunar har vore til dels store utfordringar, men viktige for samfunnet. Over Fursetfjellet mellom Molde og Gjemnes er det ikkje mindre enn tre ulike vegtraséar. Eit litt spesielt fenomen er veganlegg som primært er bygde som turistvegar. Jarnbanen har også ei arm inn i fylket vårt.

Reiseliv

Nært knytt til samferdsel står reiselivsnæringa. Vår vakre natur med lakseelvar og bratte fjell har tidleg lokka turistar til fylket.

Forsvar og krig

70 år tilbake i tid hadde vi ein femårs periode med krig og okkupasjon som har sett sine spor. Frå før, under og etter krigen har vi spor etter norsk forsvars- og motstandsverksemd.

Offentleg verksemd

Dei viktigaste offentlege "institusjonane" historisk har vore justis, kyrkje og skule personifisert i lensmannen, presten og skulemeisteren. Det offentlege apparatet har utvikla seg gradvis fram mot vår tid. "Kirken den er ett gammelt hus", men her har det også kome fornyingar. Og det er eit langt spenn frå dei første fastskulane med eit klasserom til dagens høgskulekompleks. Helsestellet og kommuneadministrasjonen sine minne høyrer også med i biletet.

Organisasjonslivet

Friviljuge organisasjonar er og har vore ein viktig "lim" i samfunnet som utgjer ein skilnad og har ein viktig sosial og kulturell funksjon. Mange små og store forsamlingshus fortel om ei stor og vidtfemnande verksemd.

Kulturlivet

Verksemda til organisasjonane og i deira forsamlingshus var ofte ulike kulturytringar som til eksempel foredrag, tale, song, musikk og teater. Men for å dokumentere kulturlivet si historie er det også viktig å ta vare på minne knytt til markante kulturpersonar som kunstnarheimar, skrivestover, atelier og liknande.

Kvelvingsbru, Vik i Sykkylven. Foto: Bjørn Ringstad.

Ungdomshus, Skodje. Foto Norske Lagsbruk

Kulturminner av nasjonal verdi

Beskrivingar med eksempel

Kulturminne av nasjonal verdi skal vere eit utval som prøver å vise breidda i landet si historie. Dei eldste kulturminna våre (frå før 1650) har nasjonal verdi i kraft av sin alder. Frå denne perioden av historia har vi mellom avgrensa skriftlege kjelder til dokumentasjon av historia. Kulturminna frå denne perioden er derfor særleg viktige som første hands kjelder. Ein del kulturminne har allereie fått nasjonal verdi ved fredingsvedtak eller i landsverneplanar. Alle kulturminne av nasjonal verdi har også regional verdi. Men dei kulturminna i Møre og Romsdal som får status som nasjonal verdi, vil ikkje fullt ut kunne gi eit godt bilete av fylket si kulturhistorie.

Her er det viktig å løfte fram dei kulturminna og kulturmiljøa som i dag ikkje har formelt vern med status nasjonal verdi, men som vi meiner har ein plass i den "divisjonen" ut frå vår vurdering etter vernekriterier og i høve til Riksantikvaren sin fredingsstrategi fram mot 2020 og opplysningar om kva artar det er lite av på fredingslista i dag. Utanom postvegen frå 1780-åra har vi foreslått 38 ulike kulturminne og kulturmiljø i fylket.

Den Trondhjemske postvei

Den Trondhjemske postvei som blei anlagt i 1780-åra som det første "riksvegen" gjennom fylket har nasjonal verdi som samferdselsminne. Vegvesenet har teke med enkelte strekningar og deler i sin "landsverneplan", men vi meiner ein må vurdere å ta med også andre viktige strekningar som er relativt godt bevarte. Vegen går gjennom kommunane Stranda, Ørskog, Vestnes, Molde, Gjemnes, Tingvoll, Surnadal og Rindal.

Frå Viketunet, Herøy. Foto: Toril Moltubakk.

Fiskarbonden sin arv

Fiskarbonden sin arv er ei viktig historie som er lite synleg på fredingslista. Vi har trekt fram Viketunet på Bergsøya i Herøy og Husfest i Aure som svært autentiske anlegg med stor tidsdjupne.

Bøen i Almklovdalen

Eit gardstun med svært høg aldersverdi og autentisitet finn vi på Bøen i Almklovdalen i Vanylven kommune.

Sju samansette, større kulturmiljø

Sju samansette, større kulturmiljø er vurderte til å ha nasjonal verdi. På kysten er det fiskeværer Alnes i Giske med fleire fiskargardstun i klynge, naustmiljø, kulturlandskap og fyrstasjon. Ulla på Haramsøya med kulturlandskap, gardstun, naustrekke handelsstad, skulehus og fyrstasjon. Og fiskeværer Grip med tett trehusmiljø og stavkyrkje frå mellomalderen. Litt lenger inn frå havet ligg Bremsnesmiljøet med gardstun, kyrkje, gravplass og steinring og Kvernes på Averøya med to kyrkjer, prestegard, bedehus, steinring og kulturlandskap. Og i innlandet er teke med Eikesdalen i Nesset med rekketun og kulturlandskap og fjellgardane i Sunndal der det er spesielt verdifullt kulturlandskap i jordbruket (UKL).

Svalgangssjøhus

I den nordlege delen av fylket finn vi eksempel på ein bygningskategori som er særreigen for landsdelen og som har stor tidsdjupne. Det gjeld svalgangssjøhus. Både naust og brygger er bygde med ein svalgang på eine langsida (gjerne ut mot sjøen) til opphenging og tørking av vegn. Kjerneområdet for denne bygningskategorien er i Aure kommune, men ein finn svalgangssjøhus fleire stader på Ytre Nordmøre og også i Romsdal.

Svalgangshus, Aure. Foto :Fylkeskonservatoren

Sagbruk

Skogbruk og foredling av skogen er representert med tre ulike sagbruk frå ulike perioder og med ulike teknologi. Den "eldste" er oppgangssaga i Bjørkedalen, Volda. I Solemdalen i Molde står ei sirkelsag med overvasshjul og på Heggebakk i Skodje står ei mindre sirkelsag med undervasshjul. Alle tre står i relativt skogrike område med tradisjon for skog- og sagbruk.

Fangstanlegg

Av eksisterande fangstanlegg som representerer ein lang historisk tradisjon er teke med laksevorpa på Kråknes i Halså og lakseteina på Flatvad i Sunndal.

Seteranlegg i intakte kulturlandskap

Godt bevarte seteranlegg i intakte kulturlandskap finn ein i Gammelsetra i Grøvudalen, Sunndal, Berildstølen i Innfjorden i Rauma og Herdalen i Norddal.

Tidleg organisert helsestell

Frå tidleg organisert helsestell er "Jordmorgjerdet" i Tennfjorden i Haram, heimen til jordmor Berte Rønes, ein god dokumentasjon på tidleg helseverksemd på landsbygda.

Organisert, friviljug arbeid

Minner frå eit organisert, friviljug arbeid er forsamlingshus for ulike organisasjonar. Her er teke fram søndagsskulehuset på Roald, Vigra i Giske kommune og losjehuset i Myrvåg i Herøy kommune.

Samling av tre generasjonar med museumsbygg – Aasen-tunet

Eit viktig tiltak i nasjonsbygginga på 1800-talet var Ivar Aasen sitt arbeid med det norske språket. Året etter Aasen døydde i 1896 blei det etablert eit museum i Åsentunet i Ørsta i ei gamal stove som var tilflytta. Dette var eit av dei første personmusea i landet. Midt på 1900-talet blei det bygt ei murbygning i tunet til museumsføremål og i år 2000 blei nytt bygg teikna av arkitekt Sverre Fehn teke i bruk. Ein har ei samling av tre generasjonar med museumsbygg, det siste med høg arkitektonisk verdi, eit bevart stabbur frå det gamle tunet, vegen som Ivar Aasen vandra mot Ekset med boksamlinga og ein bautastein.

Tidleg industrireising

Tidleg industrireising har sine minne som har nasjonal verdi. Finnøy Motorfabrikk i Sandøy, Enge tresliperi i Valsøyfjorden i Halså, Brunsviken reperbane i Kristiansund og Bergefabrikk på Stranda er representantar frå ulike bransjar. Frå fisketilvirking tek vi med Milnbrygga i Kristiansund.

Tidleg friluftsliv

Anlegg som er minne frå tidleg friluftsliv har også ein plass på nasjonalt nivå. I Grøvdalen i Sunndalsfjella finn vi to anlegg: Vangshaugen og Alfheim som er minne med engelsk tilknytning. I same kommune finn vi Vollaskrøo i Øksendalen som er eit "gjennom-designa", privat fritidshus frå 1922.

Svanviken arbeidsleir

Taterane/ romanifolket er ein minoritet som det er viktig å ta vare på historia til. I 1908 blei Svanviken arbeidsleir i Eide kommune anlagt som eit tiltak for denne folkegruppa. Mykje av anlegget er intakt.

Åbordar på Valderøya

På Valderøya har Bergen Sjøfartsmuseum registrert fleire eksemplar av ein spesiell og sjeldan type kulturminne. Åbordar blei nytta til fortøying av større skuter der ein ikkje hadde fjell til å fest boltaer og ringer. Åbordane er stolper av jern som står i eit fundament av oppmura naturstein

Vigra Radio

Vigra Radio har spela ei viktig rolle i norsk radiohistorie. Masta til mellombølgesenderen er no fjerna, men lokale eldsjeler har engasjert seg for å ta vare på «radio-huset» og lage museum. Giske kommune støtter tiltaket.

Gjenreisingsbyen Kristiansund

Gjenreisinga etter andre verdskrigen har resultert i gjennomplanlagde og einskaplege sentrumsmiljø i byane Molde og Kristiansund. Gjenreisingsbyen Kristiansund har Riksantikvaren vurdert til nasjonal verdi utan at det er formalisert i planverket.

Kystmeldestasjonar

Den andre verdskrigen blei etterfølgt av “den kalde krigen” og forsvaret etablerte eit nettverk av kystmeldestasjonar i 1950. I vårt fylke er tre bevart: på Hammarøya på Bjørnsund i Fræna kommune, på Smørholmen i Eide kommune og på Veidholmen i Smøla kommune.

Gjestestova i Molde sentrum - DH

I 1969 blei eit nytt utdanningstilbod innført i Norge. DH-skulane blei etablerte og ein av dei tre første starta opp i Gjestestova i Molde sentrum.

“Mardøla-aksjonen”

Sommeren 1970 blei det skriva naturvern-historie i Møre og Romsdal. “Mardøla-aksjonen” var ein viktig milepåle for natur-vernet i landet, fekk mykje merksemd og sette Eikesdalen og Nesset på kartet.

5. HOVUDMÅL OG RESULTATMÅL

5.1 Klimaendringar

Hovudmål:

Verneverdige kulturminne og kulturmiljø skal ha minst mogleg påvirkning av klimaendringane.

Resultatmål:

- Viktige kulturminne og kulturmiljø som er trua av klimaendringar er kartlagt
- Verneverdige kulturminne og kulturmiljø som er spesielt sårbare for klimaendringar (meir nedbør/auka fuktigheit, sterke vindar, høgare temperatur, høgare havnivå) er sikra

5.2 Miljøvenleg ressursutnytting

Hovudmål:

Verneverdige bygningar i bruk på bygningane sine premissar.

Resultatmål:

- Verneverdige kulturminne blir tekne vare på i staden for å bli rivne med støtte til restaurerings- og energiøkonomiserande tiltak.
- Gjenbruk av verneverdige kulturminne utan å skade kulturhistoriske verdier
- God tilgang på spesialiserte restaureringshandverkarar
- God informasjon om økonomiske verkemiddel

5.3 Tap av kulturminne

Hovudmål:

Årlege tap av freda og verneverdige kulturminne skal ikkje vere over 0,5 prosent.

Resultatmål:

- Det blir ført ein medveten frigjevingspolitikk som reduserer tap av verneverdige kulturminne
- Det er etablert gode tiltak for vern gjennom bevisstgjerung og gjennom innarbeiding i planverket
- Eigargane av verneverdige kulturminne og kulturmiljø er oppmuntra til å verne.

5.4 Verdsarv

Hovudmål:

Kulturminne og kulturmiljø i verdsarvområdet sikra godt formelt vern og ein god vedlikehaldssituasjon.

Resultatmål:

- Geiranger - Herdalen landskapsvernområde sine verneføresegner er revidert med klare vernereglar for kulturminnevernet vedkomande vedlikehald, restaurering og istandsetjing av bygningar og anlegg og skjøtsel av kulturlandskapet
- Eigarane har nødvendig motivasjon til å setje bygningar , anlegg og kulturlandskap i god stand etter antikvariske retningsliner i samarbeid med organisasjonar (Storfjordens venner), vertskommunar, fylkeskommunen og staten
- Riksantikvaren yter årlege tilskot til restaureringsarbeidet som er på nivå med behovet
- Handverkarar med god fagleg restaureringskompetanse blir brukt til istandsetjingsarbeidet.

5.5 Kulturminne og kulturmiljø frå nyare tid med nasjonal verdi

Hovudmål:

Kulturminne og kulturmiljø av nasjonal verdi sikra godt formelt vern og ein god vedlikehaldssituasjon

Resultatmål:

- Alle kulturminne og kulturmiljø av nasjonal verdi frå nyare tid er vedtaksfreda etter kulturminnelova
- Eigarane har nødvendig motivasjon til å setje bygningar , anlegg og kulturlandskap i god stand etter antikvariske retningsliner i samarbeid med fylkeskommunen
- Riksantikvaren og Kulturminnefondet yter årlege tilskot til restaureringsarbeidet som er på nivå med behovet
- Handverkarar med god fagleg restaureringskompetanse blir brukt til istandsetjingsarbeidet.

Skilting av miljøet kring Kvernes. Foto: Toril Skram.

5.6 Automatisk freda kulturminne

5.6.1 Hovudmål 1:

Automatisk freda kulturminne og kulturmiljø sikra tilstrekkeleg vern av omgnavader/ tilhøyrande kulturlandskap.

Resultatmål:

- Automatisk freda kulturminne har sikra vern av omgnavader med innarbeiding i kommuneplan og med sikringssoner i detaljplanar

5.6.2 Hovudmål 2:

Eit egna utval automatisk freda kulturminne sikra skjøtsel og godt tilgjenge fysisk og i form av god informasjon

Resultatmål:

- For eit utval av automatisk freda kulturminne som er egna til det er det laga skjøtelsesplanar, opparbeidd stiar for lett tilkomst og sett opp skilt og tavler med kvalitetssikra informasjon om kulturminnet. Informasjon er også tilgjengeleg på nett/ sosiale media.

5.6.3 Hovudmål 3:

Staten dekkjer utgiftene til arkeologiske registreringar av vanleg normal storleik

Resultatmål:

- Staten har tatt på seg ansvaret med å dekkje utgiftene til arkeologiske registreringar av vanleg normal storleik.
Med vanleg normal storleik meiner ein inntil to vekeverk med feltarbeid, naudsynt etterarbeid og andre utgifter. Kostanden er rekna til opp til kr.100.000,-.

5.6.4 Hovudmål 4:

Møre og Romsdal fylkeskommune har delegert større mynde til dispensasjonsvedtak for automatisk freda kulturminne og til ferdigstilling av arkeologiske arbeid

Resultatmål:

- Staten har delegert større mynde til fylkeskommunane til dispensasjonsvedtak for automatiske freda kulturminne og til ferdigstilling av arkeologiske arbeid

5.7 Kulturminne og kulturmiljø av regional verdi

Hovudmål:

Kulturminne og kulturmiljø av regional verdi er sikra godt vern og ein god vedlikehaldssituasjon

Resultatmål:

- Kulturminne og kulturmiljø av regional verdi er sikra formelt vern etter plan- og bygningslova gjennom innarbeiding i kommuneplanar og detaljplanar/ reguleringsplanar med føresegner.
- Eigarane av kulturminne og kulturmiljø av regional verdi er motiverte til naudsynt istandsetjing i samarbeid/spleiselag med lag/organisasjonar, kommunar, fylkeskommune og Kulturminnefondet.
- Handverkarar med god fagleg restaureringskompetanse blir brukt til istandsetjingsarbeidet.
- Møre og Romsdal fylkeskommune har oppretta ein tilskotspost på kulturbudsjettet til istandsetjing av kulturminne og kulturmiljø av regional verdi.
- Kulturminne og kulturmiljø av regional verdi som ligg i område godt egna for friluftsliv er sikra gjennom ordninga for statleg sikring av friluftsområde.

Vikan Handelstad, Fræna. Foto: Anita Hector.

6. GJENNOMFØRING AV PLANEN

Fylkeskommunen har ein sentral rolle som regional utviklingsaktør. Rolla er tett kopla til den demokratiske og folkevalte styringa av den regionale utviklinga, leia av fylkespolitikarane.

For å sikre god samanheng mellom plan, verkemiddel og gjennomføring skal det utarbeidast eit eige handlingsprogram til planen. Det skal rullerast årleg, i samband med rullering av Fylkesplan 2013-2016 og rullering av handlingsprogrammet for satsingsområde Kultur.

Ein sentral føresetnad for gjennomføring av planen er samarbeid med sentrale aktørar innan kulturminnevernet

Sentrale aktørar og samarbeidspartar i kulturminnevernet

Innan kulturminnevernet er det mange ulike sentrale aktørar som påverkar utviklinga innanfor fagfeltet, og det er ei sentral oppgåve for fylkeskommunen å kople saman aktørar, skape møteplassar og stimulere til samarbeid mellom desse.

Dei viktigaste sentrale aktørane i kulturminnevernet i Møre og Romsdal er:

Klima- og miljødepartementet (KLD) er øvste myndigheit for kulturminnevernet i Noreg. KLD si primære oppgåve er å utforme hovudretningslinene for miljøvernpolitikken, leie den fysiske planlegginga og arbeide for ei langsiktig ressursforvaltning. KLD har også ansvar for Kulturminnefondet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD)

Riksantikvaren (RA) er direktorat for kulturminneforvaltning og fagleg rådgivar for MD i utviklinga av den statlege kulturminnepolitikken.

Dei arkeologiske landsdelsmusea og sjøfartsmusea (Kulturhistorisk museum i Oslo, Arkeologisk museum i Stavanger –AmS, Bergen Museum, Bergens Sjøfartsmuseum, NTNU, Vitenskapsmuseet i Trondheim, Tromsø Museum)

Statens naturoppsyn (SNO) er eit statleg tilsyn med direktoratfunksjon, som har hovudoppgåver er å “å ivareta nasjonale miljøverdiar og forebygge miljøkriminalitet” (§-1, føremålsparagrafen) gjennom informasjon og rettleiing, kontroll med føresegnene i miljølovverket, og tilsyn med verneområdene.

Fylkesmannen i Møre og Romsdal har forvaltningsansvar for mange verneområde med viktige kulturminne. Møre og Romsdal har over 200 verneområde verna etter naturmangfaldlova/naturvernlova (nasjonalpark, landskapsvernområde, naturreservat, biotopar og dyrelivsfreding), område der kulturminne og kulturmiljø ofte er ein del av verneføremålet. Naturvernområda blir forvalta etter verneføresegnene for dei enkelte områda. Fylkesmannen si landbruksavdeling har ansvar for utvalde kulturlandskap, regionalt miljøprogram, SMIL-ordninga og tiltak i verdsarvområda.

Fylkeskommunen i Møre og Romsdal har mynde i kulturminnevernet etter kulturminnelova og plan- og bygningslova. Fylkeskommunen er både eit rådgivande organ og utøvande myndigheit i kulturminnevern-spørsmål. Fylkeskommunen har dessutan eit ansvar for ei heilskapleg planlegging og utvikling på fylkesnivået. I den samanheng er koordinering med andre forvaltningsorgan på regionalt nivå viktig.

Sametinget/ Saemien sijte har ansvar for samiske kulturminne på linje med fylkeskommunane for andre typer kulturminne.

Kommunane er ikkje pålagt oppgåver etter Kulturminnelova ut over meldplikta når det gjeld evt. tiltak på bygningar frå før 1850. Men i høve til Plan- og bygningslova har kommunane mynde til å sjå til at det blir teke kulturminnevern omsyn i kommuneplanar, reguleringsplanar og i handsaming av byggesaker. I praksis kan kommunane ta på seg ein del oppgåver innan kulturminnevernet slik som utarbeiding av sektorplanar for kulturminne, skjøtselsoppgåver, ansvar i samband med gjennomføring av registreringar, formidlingsopplegg og initiering av istandsetjingstiltak.

Musea er viktige kompetanseinstitusjonar. Oppgåvene i til musea er i første rekkje innsamling, bevaring, dokumentasjon og formidling.

Dei friviljuge organisasjonane. Det finst eit stort tal foreningar som har kulturvern på dagsorden. Eit aktivt, friviljug organisasjonsliv er avgjerande for brei forankring av kulturminnevernet. Organisasjonane tek mange viktige initiativ og gjer ein stor jobb med å dokumentere, informere om, inspirere til vern av, initiere og drive restaureringstiltak og forvalte kulturminne.

Eigarane er den avgjerande faktoren om ein skal lukkast med vern av kulturminna. Ein del kulturminne er ressurskrevjande å ta vare på. I mange høve er det ikkje mangel på medvit om føremålet med kulturvern som er avgjerande, men tilgangen på ressursar for å ta vare på dei kulturhistoriske verdiane.

Frå Kvitholmen fyr, Eide. Foto: Marit Elise Lyngstad.

Korleis skal vi samarbeide?

Samarbeid med KLD handlar for fylkeskommunen om å følgje opp nasjonal kulturminnepolitikk og spele inn forslag til forbetringar sett frå regional ståstad.

Samarbeid med KMD handlar om arealplansaker der KMD har ei rolle når fylkeskommunen reiser motsegn til eit reguleringsforslag på grunnlag av kulturminneinteresser. Dersom ein etter mekling

ikkje kjem til semje regionalt, skal planforslaget sendast til KMD til endeleg avgjerd. Denne funksjonen låg tidlegare til Miljøvedepartementet .

Samarbeid med RA (og Kulturminnefondet) handlar om å følgje opp Riksantikvaren si kulturminne-forvaltning for automatisk freda kulturminne, vedtaksfeda kulturminne, verdsarv og fartøyvern. Fylkeskommunen skal gi innspel og prioriteringar til søknader om tilskotsmidlar frå RA, fordele tildelte rammer på aktuelle prosjekt og følgje opp tiltaka med rettleiing og kontroll. I høve til sakshandsaming av kulturminneverdiar i fylka har RA viktige roller etter kulturminnelova. RA har mynde til å gjere vedtak om freding av bygningar, anlegg, områder og miljø. Ra har også mynde til å oppheve fredingar og gi dispensasjonar i høve kulturminnelova for sletting/ fjerning av automatisk freda kulturminne. Slike dispensasjonar blir i enkelte høve gitt med vilkår om vitskapleg utgraving og undersøking.

Dersom administrasjonen i fylkeskommunen legg fram sak for fylkesutvalet med innstilling om motsegnvedtak vedkomande kulturminne av nasjonal eller vesentlege regional verne-verdi, og framlegget ikkje blir vedteke, skal Riksantikvaren umiddelbart orienterast slik at dei kan vurdere om dei skal reise motsegn.

Når det gjeld tilskotsordningane for freda bygg og anlegg, er det i dag forvirrande opplysningar som det bør ryddast opp i. Riksantikvaren opplyser at berre dei og ikkje Kulturminnefondet gir tilskot til freda bygg og anlegg, medan Kulturminnefondet på si heimeside skriv at dei skal bruke ein tredjedel av tilskotssummen til freda bygg og anlegg. Her må det ryddast opp. Ei ryddig ordning kunne vere at RA har ansvar for freda bygningar og anlegg og Kulturminnefondet for andre verneverdige kulturminne. Kulturminnefondet sin praksis i tilskotssaker har ei svakheit i høve til fagleg tilsyn med tiltak undervegs og etter fullføring. Manglande kapasitet på dette området prøver dei å kompensere med svært strenge krav til opplysningar i søknad. Det siste fører til at mange aktuelle søkjarar ikkje maktar å oppfylle krava og gir opp å søkje. Dette kunne vore unngått dersom fylkeskommunen fekk ei rolle i tilskotssakene med å kvalitetssikre søknadane og følgje opp tiltaka med rådgiving og ferdigkontroll.

Dersom Kulturminnefondet skal halde fram med å gi tilskot til freda bygg og anlegg må ein formalisere eit samarbeid med fylkeskommunane sine kulturavdelingar.

Samarbeidet med dei arkeologisk landsdelsmusea går ut på at mellom anna arkeologiske funn som vi blir kjent med, blir rapportert og innsendt til landsdelsmusea, og å samarbeide om utgraving av "frigitte" kulturminne.

Samarbeid med sjøfartsmusea går ut på å sørge for at sjøfartsmusea får utført sitt oppdrag med å ivareta kulturminneinteresser på havbotnen og i vatn og vassdrag i samband med plan- og utbyggingssaker.

Samarbeid med Statens Naturoppsyn er knytt til forvaltning, tilsyn og oppsyn med kulturminne etter ein plan for prioritering av kva kulturminne fylkeskonservatoren ynskjer at SNO skal halde tilsyn med.

Samarbeid med Fylkesmannen handlar i hovudsak om to viktige område. Det eine er samarbeid om forvaltning av kulturminna i naturvernområda i fylket. Det andre er knytt til nasjonalt viktige

kulturlandskap i jordbruket. Dette gjeld rådgiving, innspel i plansaker og samarbeid om felles prosjekt.

Samarbeid med Sametinget/ Saemien Sitje gjeld samiske kulturminne i Møre og Romsdal som vi finn særleg i Trollheimen. Administrasjon for forvaltninga av samiske kulturminne i Sør-Norge er lagt til institusjonen Saemien Sitje i Snåsa i Nord-Trøndelag.

Samarbeid med kommunane er svært viktig for kulturminnevernet. Kulturminna ligg i kommunane. Forvaltning av kulturminne er viktig også for kommunane, sjølv om dei ikkje er pålagt oppgåver etter Kulturminnelova ut over meldplikta når det gjeld evt. tiltak på bygningar frå før 1850. Men i høve til Plan- og bygningslova har kommunane mynde til å sjå til at det blir teke kulturminnevern omsyn i kommuneplanar, reguleringsplanar og i handsaming av byggesaker. Dette er viktige felt å samarbeide om. Kommunane har bruk for fylkeskonservatorens sin kulturvern-kompetanse mellom anna i samband med plan- og byggesaker og i arbeidet med å lage kommunale kulturminneplanar. Og fylkeskommunen er avhengig av at kommunen tek ansvar for kulturminnevernet med oppfølging av kulturminne og kulturmiljø av regional og nasjonal verdi i kommunen, og med særleg ansvar for kulturminne av lokal verdi.

Samarbeidet kan vidareutviklast og forbetrast mellom anna når det gjeld arealplanar. Utarbeiding av ein kulturminneplan for kommunen er ein nyttig øvelse å gjere, og som vil gi eit svært tenleg resultat til bruk i forvaltninga. Ved kunngjering av oppstart av eit planarbeid, bør det vere kommunen si oppgåve å opplyse om kva kjende kulturminneverdiar som ligg i planområdet.

Samarbeid med musea i fylket er viktige på mange områder. Det gjeld både innan bevaring, dokumentasjon og formidling. Eit område som er avgjerande for å få til eit godt resultat innan bygningsvernet er kompetente handverkarar. Her har fylkeskommunen eit viktig samarbeid med musea om opplæring og felles bruk av handverkarar. Spesielt interessant er næmingeprosjektet knytt til Husasnotra på Geitmuseet i Halså.

Samarbeid med dei frivillige organisasjonane er viktig for fylkeskommunen for lokal forankring av kulturminnevernet. Hjørundfjord kulturvern-lag og Storfjordens venner har lagt ned store innsatsar med å ta ansvar i sine virkeområde for krevjande restaurerings-prosjekt som truleg elles ikkje ville blitt gjennomførte.

Samarbeid med eigarane er heilt avgjerande for å få til gode vernetiltak. Mange eigarar legg ned ein stor innsats med å forvalte verdiar som også er viktige for allmenta. Fylkeskonservatoren kan mellom anna samarbeide med faglege råd til istandsetjing og rettleiing i samband med søknad om tilskot og liknande.

Korleis samarbeid om kulturminne og kulturmiljø som ikkje har formelt vern i dag?

Nasjonal verdi

Dei objekta som pr. i dag ikkje har formelt vern etter kulturminnelova, men i planforslaget er vekta til nasjonal verdi, må spelast inn til Riksantikvaren som forslag til suppleringsliste. Etter ei vurdering hos Riksantikvaren, må dei objekta som eventuelt ikkje blir freda vurderast for vern etter Plan- og bygningslova..

Regional verdi/ RMR-liste

Dei objekta som er foreslått til regional verdi + dei objekta som er vekta til nasjonal verdi, men som eventuelt ikkje er aktuelle for Riksantikvaren å frede, må kome på ei eiga liste, **RMR-liste** – som er ei oversikt over kulturminne og kulturmiljø i Møre og Romsdal som har regional verdi.

Korleis skal stat, fylke og kommunar forhalde seg til RMR-lista?

Staten vil møte denne objektgruppa mellom anna i søknader til Kulturminnefondet om tilskot. Etter fylkeskommunen si meining, bør ei vekting av kulturminne og kulturmiljø til ein slik status innverke på Kulturminnefondet si prioritering.

Møre og Romsdal fylkeskommune har sjølve gjeve denne objektgruppa sin status med regional verdi gjennom vedtak i fylkestinget. Det forpliktar til å følgje opp desse kulturminna og kulturmiljøa i ulike samanhengar. I all handsaming av arealplanar må fylkeskommunen ivareta desse verdiane på best mogleg måte. Og i samband med handsaming av byggesaker som vedkjem kulturminne og kulturmiljø med regional verdi, skal fylkeskommune passe på at verdiane som har gitt denne vektinga, ikkje blir forringa.

Fylkeskommunen bør ha ein eigen tilskotspost for å kunne gi tilskot til tiltak som går på istandsetjing av kulturminne og kulturmiljø av regional verdi i Møre og Romsdal.

Kommunane i Møre og Romsdal blir oppmoda til å innarbeide kulturminne og kulturmiljø av regional og nasjonal verdi i sine kommuneplanar og detaljplanar og gi dei ein vernestatus. Omsynssone etter Plan- og bygningslova er aktuelt virkemiddel. Kulturminne og kulturmiljø av regional verdi må også takast omsyn til i utarbeiding av lokale tiltaksstrategiar som er grunnlag for fordeling av SMIL-midlar.

Kjelder

Arentzen, Jon Gunnar (red.) 1999: *Norsk biografisk leksikon*, Kunnskapsforlaget, Oslo

Døssland, Atle 1990: *Med lengt mot havet. Fylkeshistorie for Møre og Romsdal I 1671-1835*. Det Norske Samlaget, Oslo

Dyrnes, Lillian Eltvik, Hals, Gunvor, Kløvstad, Jan (red.) 1986: *Ungdomshuset*. Noregs Ungdomslag

Fjørtoft, Jan Egil 1982: *Tyske kystfort i Norge*. Agder Presse A/S, Arendal

Flatmark, Jan Olav 1994: *Sunnmøre i Festung Norwegen*. Snøhetta forlag a.s, Lesja

Flatmark, Jan Olav og Grytten, Harald 2000: *Bak fiendens linjer. Møre og Romsdal under tysk okkupasjon 1940-1945*. Nytt i Ukas Forlag, Ålesund

Holme, Jørn (red.) 2001: *Kulturminnevern. Lov, forvaltning, håndhevelse*. Bind I Økokrim, Oslo

Holme, Jørn (red.) 2001: *Kulturminnevern. Lov, forvaltning, håndhevelse*. Bind II Økokrim, Oslo

Johnsen, Arne Odd 1949: *Kristiansunds historie*.

Klungnes, Einar 1995: *Hverdagskrigen i Rauma*. Rauma kulturstyre, Åndalsnes

Kystverket 2009: *Kystverkets Landsverneplan for maritim infrastruktur*. Utkast. Statens kulturhistoriske eiendommer.

Larsen, Pio (red.) 1977: *Møre og Romsdal, by og bygd i Norge*. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo

Løseth, Arnljot 1996: *Likskap og lagdeling. Fylkeshistorie for Møre og Romsdal III 1920 -1972*. Det Norske Samlaget, Oslo

Meld.St.35 (2012-2013): *Framtid med fotfeste. Kulturminnepolitikken*. Det kongelige Miljøverndepartement, Oslo

Monrad-Krohn, Danckert 1997: *Norske fyr, nasjonal verneplan for fyrstasjoner*. Riksantikvaren, Oslo

NOU 2002:1 *Fortid former fremtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk*. Norges offentlige utredninger.

Olsen, Terje og Grytten, Harald 2004: *Fugl Føniks*. Nytt i Ukas forlag

Ottesen, Johan 2004: *Tida flyg. Historiske flyfoto frå Sunnmøre*. Fotoarkivet, Ulsteinvik

Rasmussen, Alf Henry (red.) 1993: *Våre Kirker, Norsk kirkeleksikon*. Vanebo forlag, Oslo

Riibe, Sissel og Weywegang-Nielsen, Henning (red) 2010: *Kraftoverføringens kulturminner*. NVE, Oslo

Ringstad, Jens Peter (red.) 2000: *Plan for kulturminnevernet i Møre og Romsdal, planhefte 1,2,3*. Møre og Romsdal fylkeskommune, Molde

Seve, Niels de 1962: *Molde bys historie*. Molde kommune

Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005): *Leve med kulturminner*. Det kongelige Miljøverndepartement, Oslo

Statens vegvesen 2002: *Vegvalg. Nasjonal verneplan for veger, bruer og vegrelaterte kulturminner*. Statens vegvesen, Oslo

Stortingsmelding nr.22 (2004-2005): *Kultur og næring*. Det kongelige Miljøverndepartement, Oslo

Søvik, Helge 1995: *Storfjordens Venner 1975-1995*. Storfjordens Venner, Stranda

Torvik, Arne Inge (red.) 2000: *Om samferdsel i Møre og Romsdal. Del II: Samfunn og ferdsel*. Møre og Romsdal Fylkesbåtar as

Tvinnereim, Jon 1992: *Grotid i grenseland. Fylkeshistorie for Møre og Romsdal II 1835-1920*. det Norske Samlaget, Oslo

Ulstein, Ragnar (red.) 1995: *Om samferdsel i Møre og Romsdal. Del I: Som skyttel i vev*. Møre og Romsdal Fylkesbåtar as

Vedlegg

Vedlegg 1

Om kulturminna i planen og grunnlag for utval

Med oppstilling av kulturminne og kulturmiljø og kart.

Vedlegg 2

Juridiske verkemiddel i kulturminnevernet

Vedlegg 3

Sentrale omgrep og definisjonar i kulturminnevernet

ID	Kommune	Namn	Kategori	Art	Art2	Stil	Alder	Alder2	Vekting	Status	Kunns	Opple	Bruksv	Overg	Verneverdi - kommentar	Skildring	
	AUKRA KOMMUNE																
	Kulturminne med formelt vern																
	verna kyrkje (kyrkjebygg frå perioden 1650 - 1850)																
2	1	Aukra	Aukra kyrkje	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	åttekantk. i tre	1800 tallet, andre kvartal	1835	Nasjonal	Verna kyrkje	X	X	X	X	verna kyrkje frå perioden 1650-1850, ei av 22 i Møre og R.	tilbygt 1921, verna kyrkje (frå perioden 1650-1850)
	utvalde automatisk freda kulturminne																
16	4	Aukra	Småge, bautasteiner	Kulturmiljø	Bautasteinslokalitet	Minnesmerke	bautasteiner	Jernalder	jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
1085	11	Aukra	Steinalderbuplassar, Nyhamna	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde			Steinalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
3	3	Aukra	Aukraskogen	Kulturmiljø	Gravfelt		gravminner	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
8		Aukra	Ingeridsteinen	Kulturminne	Gravfelt			Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
9		Aukra	Jermannburet	Kulturmiljø	Gravfelt		gravfelt	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
10		Aukra	Løvik, gravminner	Kulturmiljø	Gravfelt		gravminner	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
4	21	Aukra	Eidskrem, gravrøys	Kulturminne	Gravminne		gravrøys	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
18	1	Aukra	Storrøysa Tangen	Kulturmiljø	Gravminne			Bronsealder	bronsealder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
1086	1	Aukra	Prestegarden, gravrøyser	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøyser	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
17		Aukra	Storistølen	Kulturmiljø	Gårdsanlegg		øydegardsanlegg	Jernalder	jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		vurdert til internasjonal verdi av Norsk Kulturråd
1	1	Aukra	Aukra kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
	område regulert til bevaring (etter Plan- og bygningslova)																
5	11	Aukra	Eikremsbukta	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	naustmiljø	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	spesielt verdifullt kystkulturmiljø med naust og notnaust	
13	8	Aukra	Løvikremma gardstun	Kulturmiljø	Gårdstun	museum	gardstun	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	godt bevart typisk fiskarbondenanlegg, museum	avdeling av Romsdalsmuseet
	Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna																
	Regional verdi																
	landbruksminne																
1177	3	Aukra	Horrem, husmannspl. og kvernh.	Kulturmiljø	Gårdsanlegg	landbruksminne				Regional		X	X		X	ein av få bevarte husmannsplasser samt restaurert kvernhus	husmannsplass på Horrembakken og restaurert Kvernhus
	kystkulturminne																
	4	Aukra	Røssøyvågen hamn	Kulturmiljø	Havneområde			Uviss tid		Regional		X	X	X		hamn med bygningsmiljø som dokumenterar viktig kystkulturhistorie	
19	10	Aukra	Sæter sjøhusmiljø	Kulturminne	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	brygge, fiskeri	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	hamn med bygningsmiljø som dokumenterar viktig kystkulturhistorie	
	kvalfangst																
11	8	Aukra	Løvik, brakke til Kvalstasjonen	Kulturmiljø	Hvalfangstlokalitet	teknisk-industr. km	brakke til kvalstasj	1900 tallet, andre kvartal	1924-38	Regional		X	X			kvalstasjonen på Nyhamna var ein av to i Møre og R.	brakka blei også brukt som del av fangeleiren i Nyhamna
14	11	Aukra	Nyhamna kvalstasjon	Kulturmiljø	Hvalfangstlokalitet	teknisk-industr. km	kvalstasjon	1900 tallet, andre kvartal	1924-38	Regional		X				kvalstasjonen på Nyhamna var ein av to i Møre og R.	har også vore fangeleir under andre verdskrigen
21	11	Aukra	Ørnehaugen	Kulturminne	Hvalfangstlokalitet		utvikingspost	Uviss tid		Regional		X	X	X		kvalstasjonen på Nyhamna var ein av to i Møre og R.	
	krigsminne																
6	13	Aukra	Falkhytten krigsminner	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	bunkers, skytest.	1900 tallet, andre kvartal	1940-45	Regional		X	X			viktig krigsminne frå 2.verdskrigen, Gossen var ein sentral stad i M&R med stor aktivitet under krigen	
7		Aukra	Flyplassen, Løvik/ Oterhals	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	flyplass	Uviss tid		Regional		X				viktig krigsminne frå 2.verdskrigen, Gossen var ein sentral stad i M&R med stor aktivitet under krigen	
12		Aukra	Løvik fangeleir	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	fangeleir	1900 tallet, andre kvartal	1940-45	Regional		X				viktig krigsminne frå 2.verdskrigen, Gossen var ein sentral stad i M&R med stor aktivitet under krigen	
20	1	Aukra	Tangen (nær kaia)	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	fangeleir	1900 tallet, andre kvartal	1940-45	Regional		X				viktig krigsminne frå 2.verdskrigen, Gossen var ein sentral stad i M&R med stor aktivitet under krigen	

FRÆNA KOMMUNE																	
Kulturminne med formelt vern																	
verna kyrkje (kyrkjebygg frå perioden 1650 - 1850)																	
104	112	Fræna	Bud kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	korskyrkje i tre	1700 tallet, første kvartal	1717	Nasjonal	Verna kyrkje	X	X	X	X	verna kyrkje frå perioden 1650-1850, ei av 22 i Møre og R.	tårn med kuppel frå ca 1830, verna kyrkje (frå perioden 1650-1850)
"listeført kyrkje" (kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi)																	
129	33	Fræna	Vågøy kyrkje	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1900 tallet, første kvartal	1904	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X	kyrkje frå ferioden etter 1850 med spesielt høg verdi, ei av 38 i Møre og Romsdal, ei av fem bygt av Ole Havnæs	arkitekt Ole Havnæs
utvalde automatisk freda kulturminne																	
124	43	Fræna	Talstadmannen, bergkunst	Kulturminne	Bergkunst	Rituell-kultisk lokalitet	bergkunst	Steinalder - bronsealder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
1099	13	Fræna	Tornes, busetnad	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde	Gårdsanlegg	busetnadspor	Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
97		Fræna	Aslaksteinen bygdeborg	Kulturmiljø	Forsvarsanlegg	forsvarsminne	bygdeborg	Folkevandringstid		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
113	93	Fræna	Malefeten gravrøyser	Kulturmiljø	Gravfelt	Gravminne	kystrøyser	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
119	87	Fræna	Nordneset, Farstad	Kulturmiljø	Gravfelt	Gravminne	kystrøyser	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
122	84	Fræna	Sandvikshagen gravminner	Kulturmiljø	Gravfelt		stort gravfelt	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
109		Fræna	Hogsneset, Nerland	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøyser	Jernalder	jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		vurdert til internasjonal verdi av Norsk Kulturråd
1096	11	Fræna	Havnes, gravrøyser	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøyser	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
1097	9	Fræna	Kjørvik, gravrøyser	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøyser	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
112	42	Fræna	Klempertåsen øydegard	Kulturmiljø	Gårdsanlegg		øydegardsanlegg	Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
102	112	Fræna	Bud kyrkjestad	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
128	33	Fræna	Vågøy kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
1181		Fræna	Hustadvika, marinarkologi	Kulturmiljø	Skipsfunn		Annen arkeologisk lokalitet			Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		kulturlandskap med nasjonal verdi for kulturminne under vatn
111		Fræna	Kavlveg Bud-Hustad	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	kavlveg	Vikingtid - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
område regulert til bevaring (etter Plan- og bygningslova)																	
99	1	Fræna	Bjørnsund fiskevær	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	fiskevær	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	kystkulturmiljø/ stort fråflytta fiskevær med eldre trehusbebyggelse og kystmeldestasjon frå 1950	
103	112	Fræna	Bud fiskevær og hamn	Kulturmiljø	Havneområde	kystkulturminne	hamn og fiskevær	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	kystkulturmiljø/ fiskevær/tettstad med røter frå mellomalderen.	
118	50	Fræna	Myrbostad prestegard	Kulturmiljø	Prestegård	offenleg adm. teneste	prestegard	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	eksempel på embetsmannsbustad som ligg i miljøet ved kyrkja	
vedtaksfreda (etter Kulturminnelova)																	
125	83	Fræna	Teistklubben losstasjon	Kulturmiljø	Fyrstasjon-losstasjon	kystkulturminne	losstasjon, ni hus	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	freda kystkulturmiljø med ni bygningar inkl. løyshytte	
Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna																	
Nasjonal verdi																	
101	1	Fræna	Bjørnsund, Hammerøya	Kulturminne	Forsvarsanlegg	forsvarsanlegg	kystmeldestasjon	1900 tallet, tredje kvartal	1950	Nasjonal		X	X	X	X	minne frå den kalde krigen (bygt 1950), ein av tre stasjonar i Møre og Romsdal.	
Regional verdi																	
kystkulturminne																	
1098	27	Fræna	Notholmen, notnaust	Kulturminne	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	notnaust	Uviss tid		Regional		X	X		X	kystkultur/ dokumentasjon av tradisjonell fangsmetode	
100	1	Fræna	Bjørnsund fyrstasjon	Kulturmiljø	Fyrstasjon-losstasjon	kystkulturminne	led- og fiskefyr	1800 tallet, tredje kvartal	1871	Regional		X	X	X	X	komplett fyrstasjon som ligg tett ved fiskeværet	
114	93	Fræna	Maleremma fiskargardsbruk	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	fiskargardsbruk	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	kystkulturmiljø/ særleg godt bevart, autentisk	museum
126	5	Fræna	Vikan handelsstad	Kulturmiljø	Handelsplass	kystkulturminne	handelsstad	Uviss tid		Regional		X	X	X		kystkulturmiljø med butikk og sjøbud , godt bevart og med god formidling	
107	117	Fræna	Harøysundet	Kulturmiljø	Havneområde	kystkulturminne	hamn og fiskevær	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	kystkulturmiljø/ fiskemottak og handel, autentisk miljø	
landbruksminne																	
123		Fræna	Steingarden på Melen	Kulturmiljø	Gjerde/innhegning	landbruksminne	steingard på fjellet	Uviss tid		Regional		X	X		X	minne frå marginal utmarksnæring, spesielt landbruksminne høgt til fjells (Melen 768 moh)	
105	48	Fræna	Dalset gard	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	gardstun/handel	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	komplett gardstun/butikk med særprega arkitektonisk utforming av byningane.	
116	69	Fræna	Malmesetra/ Skitnesetra	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	setermiljø	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	godt bevart seteranlegg i mykje brukt turområde nær Molde	
121		Fræna	Rødalssetra	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	setermiljø	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	godt bevart seteranlegg i mykje brukt turområde	
teknisk kulturminne																	
127	46	Fræna	Vågsetersmia, Elnesvågen	Kulturminne	Gårdstun	teknisk-industr. km	smie	1800 tallet, fjerde kvartal	1895	Regional		X	X	X	X	intakt teknisk kulturminne i miljø under urbanisering. Planarbeid i område med forslag til flytting av smia.	
98	23	Fræna	Auresaga, Aureosen	Kulturminne	Sagbruk	teknisk-industr. km	sag og verkstad	1800 tallet, fjerde kvartal	1875-1900	Regional		X	X		X	minne frå tidleg industrietablering ved vassdrag	

108	36	Fræna	Helsetsaga, Helset	Kulturminne	Sagbruk	teknisk-industr. km	sagbruk	1800 tallet, første kvartal	1808	Regional		X	X		X	minne frå tidleg industrietablering ved vassdrag	
1182	53	Fræna	Moaelva, mølleanlegg	Kulturmiljø	Mølle/kvernhus	Mølle/kvernhus	bygdemølle	1800 tallet, fjerde kvartal	1896			X	X		X	andre generasjons mølle for kommersiell drift, ei av 8 i fylket, restaurert	
kyrkjehistorisk minne																	
110	91	Fræna	Hustad kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, tredje kvartal	1874	Regional		X	X	X	X	ei typisk "Nordan-kyrkje" frå den store kyrkjeutbyggingsperioden etter 1851	arkitekt Jacob Wilhelm Nordan
117	50	Fræna	Myrbostad kyrkje	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, fjerde kvartal	1880	Regional		X	X	X	X	kyrkjebygg frå den store kyrkjeutbyggingsperioden etter 1851	arkitekt Henrik Nissen
130	33	Fræna	Vågøy, prestestove	Kulturmiljø	Prestegård	kyrkjehistorisk minne	prestestove	Uviss tid		Regional		X	X		X	sjeldan kulturminne. Ei av fire bevarte prestestover i fylket	
krigsminne																	
106	112	Fræna	Ergan kystfort, HKB 17/976 Bud	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	kystfort	1900 tallet, andre kvartal	1941/43	Regional		X	X	X	X	del av "nettverket" Festung Norwegen, restaurert kystfort/museum, eit av dei viktigaste krigsminna i M"&R	Del av Artillerigruppe Møre
120	105	Fræna	Radaren ved Kjeksa	Kulturminne	Krigsminnelokalitet	krigsminne	radar	1900 tallet, andre kvartal	1940-1945	Regional		X	X			viktig krigsminne, kanskje den einaste bevarte radar på opprinneleg plass i landet	
embetsmannsgård																	
1180	112	Fræna	Bud prestegård	Kulturmiljø	Prestegård	Embetsgård-embetsbol	prestegård			Regional		X	X	X	X	embetsmennsbustad i verdifult kulturlandskap med gravplass	
skulehistorisk minne																	
115	69	Fræna	Malme skule	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	skulehus	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	eksempel på førstegenerasjons skulebygg etter lov om fastskole frå 1860. Restaurert med lokal interessegruppe	

GISKE KOMMUNE
Kulturminne med formelt vern

"listeført kyrkje" (kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi)

158	4	Giske	Vigra kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, fjerde kvartal	1894	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X	kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med spesielt høg verdi. Ei av 38 i Møre og Romsdal.	nygotisk, arkitekt G.Smith	
			utvalde automatisk freda kulturminne															
147		Giske	Oksneset, Valderøya	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde		steinalderboplass	Steinalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
149	186	Giske	Skjonghellaren, Valderøya	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde		hellar	Jernalder	Jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X			X		
138	125	Giske	Gjuv, Godøya	Kulturmiljø	Gravfelt		gravfelt	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			X		
133	4	Giske	Blimshaugen, Blindheim, Vigra	Kulturmiljø	Gravminne		graver	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
134	124	Giske	Ellefsrøysa, Godøya	Kulturminne	Gravminne		gravrøys	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			X	tilrettelagt med skilting og info-tavle	
141	184	Giske	Kongshaugen, Valderøya	Kulturmiljø	Gravminne		gravhaug	Jernalder	Jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X			X	funn av båt, vurdert til internasjonal verdi av Norsk Kulturråd	
143	130	Giske	Mjeltehaugen, Giskegjerde	Kulturmiljø	Gravminne		gravhaug	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			X		
137	127	Giske	Giske kyrkje og mellomaldbygg	Kulturminne	Kirkested	kyrjehistorisk minne	langkyrkje i stein	Tidlig middelalder	1130-40	Nasjonal	Automatisk freda	X	X	X	X		kyrkjebygg i marmor, romansk stil, store delar av sørsida av øya frå og med kyrkja t.o.m. Mjeltehaugen er verdifullt kulturmiljø	
159	1	Giske	Roald kyrkjestad, Vigra	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X			X		
			område regulert til bevaring (etter Plan-og bygningslova)															
142	185	Giske	Løketunet, Valderøya	Kulturmiljø	Gårdstun	merkantil verksemd	fyrlykt, handel,	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	kulturmiljø med fleire element: handlesstad, fyrlykt og prestebustad	prestebustad og husgruppe ved sjøen med bustadhus og sjøhus samt fyrlykt	
			vedtaksfreda (etter Kulturminnelova)															
131	126	Giske	Alnes Fyr	Kulturmiljø	Fyrstasjon-losstasjon	kystkulturminne	led-/tidl fiskefyr	1800 tallet, tredje kvartal	1853/1937	Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	eit av ni freda fyranlegg i fylket, eit av to på Godøya	også regulert til bevaring	
139	124	Giske	Hogstein fyr	Kulturminne	Fyrstasjon-losstasjon	kystkulturminne	innseilingsfyr	1800 tallet, tredje kvartal	1857	Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	eit av ni freda fyranlegg i fylket, eit av to på Godøya	regulert til bevaring	
			Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna															
			Nasjonal verdi															
157	6	Giske	Vigra kringkaster	Kulturmiljø	Telekommunikasjonsanlegg	teknisk-industr. km	radiostasjon	Uviss tid		Nasjonal		X	X			viktig anlegg for kringkasting/kommunikasjon også for sjøfarande/fiskeflåten i lang periode		
154	184	Giske	Valderøy, åbordar/åburdar	Kulturminne	Ankringsplass	maritimt kulturminne	åbordar	Uviss tid		Nasjonal		X	X			X	sjeldan kulturminne, einaste kjende i fylket	
132	126	Giske	Alnes fiskevær, Godøya	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	fiskevær og tun	Uviss tid		Nasjonal		X	X	X	X	kystkulturmiljø/ fiskarbøndelandsby	stolper sett opp med oppmura steinfundament. Til fortøyning av seglskuter. Mellom anna i fjøra til Jangårdsøyra 5	
			Regional verdi															
			kystkulturminne															
145	4	Giske	Naustrekke, Blindheim	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	naustrekke	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	kystkulturmiljø/ spesielt naustmiljø med store naust på verhard plass, spesiell stø med "vifteform" tett naustrekke med store grindnaust, delvis med båtordkledning	nokre av nausta har kledning av båtord	
146	130	Giske	Naustrekke Giskegjerde, Giske	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	naustrekk	Uviss tid		Regional		X	X	X		dokumentasjon av tradisjonell fisketilvirking	er lagt fram forslag om flytting til Valderhaugstrand	
148	188	Giske	Saltebud, Ytterland	Kulturminne	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	saltebud	Uviss tid		Regional		X	X		X			
135	127	Giske	Erkna Fyr	Kulturmiljø	Fyrstasjon-losstasjon	kystkulturminne	kystfyr	1800 tallet, tredje kvartal	1870	Regional		X	X	X	X	viktig kystfyr for fiskarane på kysten		
151		Giske	Storholmen fyr	Kulturmiljø	Fyrstasjon-losstasjon	kystkulturminne	kystfyr	1900 tallet, første kvartal	1920	Regional		X	X	X	X			
140	187	Giske	Hustruhamna, Valderøy	Kulturmiljø	Havneområde	kystkulturminne	hamn for fjordafi.	Uviss tid		Regional		X	X			dokementerar tradisjon med deltaking i sesongfiske frå fjordbønder		
153	185	Giske	Tollstasjon, Valderhaugstrand	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	offentleg adm.minne	naust og vor	Uviss tid		Regional		X	X			X	minne frå tollstasjon, naust og landingsvor er bevart	
			landbruksminne															
136	4	Giske	Fellesfjøs, Vigra	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	fellesfjøs	1900 tallet, tredje kvartal	1950-talet	Regional		X	X	X		unikt landbruksminne, eksempel på fellestiltak i 1950-åra		
144	2	Giske	Molnes, Vigra	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	tunmiljø	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	kystkulturmiljø/ tett gardstun med eldre bebyggelse inkl.Ellingstova	Ny reguleringsplan med vegen omlagt utanom tunet	
			kyrkjehistorisk minne															
155	185	Giske	Valderøy kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i mur	1900 tallet, tredje kvartal	1961	Regional		X	X	X		typisk kyrkjebygg frå område med sterk vekst etter krigen	arkitekt Øivin Berg Grimnes	
			krigsminne															
156	1	Giske	Vigra Heeres-Küsten-Batterie	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	kystfort, HKB 32	1900 tallet, andre kvartal	1941	Regional		X	X			X	viktig krigsminne, del av "nettverket" Festung Norwegen og Artillerigruppe Ålesund	Del av Artillerigruppe Ålesund
			organisasjonslivsminne															
152	1	Giske	Søndagsskolehuset, Roald	Kulturmiljø	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	organisasjonslivsminne	søndagsskule	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	sjeldan bygning, einaste eldre søndagsskulehus i fylket, bygget forma som ei korskyrkje.	ligg i område med eldre gravplass/ gravminner	
			skulehistorisk minne															
150	5	Giske	Solbakken skole, Vigra	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	skulehus	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	skulebygget står som det gjorde då det var nybygt i 1892 etter at Vigra blei eiga kommune i 1890.		

HAREID KOMMUNE																	
Kulturminne med formelt vern																	
"listeført kyrkje" (kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi)																	
239	41	Hareid	Hareid kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, fjerde kvartal	1877	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X	kyrkje bygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi. Ei av 38 i Møre og Romsdal	nygotisk, arkitekt Stokksland/ Schirmer
utvalde automatisk freda kulturminne																	
1104	77	Hareid	Pilskog, fornminner	Kulturmiljø	Gravfelt	Bosetning-aktivitetsområde	røyser, bauta, bupla	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
1105		Hareid	Vågelegjet, gravfelt	Kulturmiljø	Gravfelt		gravfelt	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
246	78	Hareid	Ovra/Ovrå slagstad, gravrøyser	Kulturmiljø	Historisk arkeologisk lokalitet	Gravminne	truleg slagstad	Vikingtid - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
240	41	Hareid	Hareid kyrkjestad, bauta	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref.	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X			X	
landsverneplan																	
236	47	Hareid	Grimstadvatnet	Kulturminne	Dam/demningsanlegg	teknisk-industr. km	vassdragsanlegg	Uviss tid		Nasjonal	Landsverneplan	X	X			dam/ teknisk kulturminne i NVE sin landsverneplan	terskler i utløpet av Grimstadvatnet
område regulert til bevaring (etter Plan- og bygningslova)																	
241	42-44	Hareid	Håbakk-Hovlid-Teigene	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	gardstun	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	fleire gardstun mot utmarka på nordsida av Hareidsbygda	Også automatisk freda kulturminne på Teigene
243	40	Hareid	Kvitneset, Heeres-Kusten-Batt.	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	kystfort, HKB 34/	1900 tallet, andre kvartal	1942	Regional	Regulert til bevaring	X	X		X	del av nettverket Festung Norwegen og atellerigruppe Ålesund	HKB 34/976 Kvitnes (575), Del av Artillerigruppe Ålesund. Var også fangeleir+R840
Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna																	
Nasjonal verdi																	
fangstminne																	
242	40	Hareid	Ishavnæringa/ museet, Brandal	Kulturmiljø	Fangstlokalitet	fangstminne	aktuelle objekt	Uviss tid		Nasjonal		X	X			Brandal er tyndepunktet for ishavsnæringa i landet	
Regional verdi																	
kystkulturminne																	
	41	Hareid	Tampenbuda	Kulturminne	Fiskevær-sjøbruksanlegg	Fiskevær-sjøbruksanlegg	sjøbud			Regional		X	X			typisk større sjøbud med strategisk plassering	
landbruksminne																	
953	74	Hareid	Øvre Liaset, gbnr74/1, stove	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	røykstove	Senmiddelalder	1490	Nasjonal		X	X		X	aktuell for vurdering som automatisk freda kulturminne	
237	54	Hareid	Hansgarden Øvre Rise	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	murhus, løe, bank	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	særmerkt gardstun med bustadhus delvis i mur og med bankhistorie-tilknytning	første lokala til Hareid og Ulstein Sparebank
244	52	Hareid	Kylne, Bigset	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	kylne (tørkehus)	Uviss tid		Regional		X	X		X	sjeldan kulturminne, av dei einaste i sitt slag som er bevart i fylket	hus til tørking av korn og malt
249	73	Hareid	Steinagarden, Hjørungavåg	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	tun	Uviss tid		Regional		X	X		X	gardstun med bygningsmiljø med særleg alderdomleg preg	
250	73	Hareid	Stove Øvreid, Hjørungavåg	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	stovehus	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	særleg godt bevart stovehus	
251		Hareid	Torvtaking	Kulturmiljø	Torvproduksjon	landbruksminne	torvuttak, torvløer	Uviss tid		Regional		X	X			minne om tradisjonell brensel- og strøproduksjon	
teknisk kulturminne																	
245	60	Hareid	Neset kraftstasjon	Kulturmiljø	Kraftverk	teknisk-industr. km	kraftstasjon, rørg.	1900 tallet, andre kvartal	1947	Regional		X	X	X	X	teknisk kulturminne, viktig kraftutbygging for regionen	
museum																	
238	52	Hareid	Hareid Bygdetun, Vonheim	Kulturmiljø	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	museum	våningshus	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	ein historisk "kulturheim"	heimen til Rasofiel Rise
kyrkjehistorisk minne																	
247	41	Hareid	Prestestova ved Hareid kyrkje	Kulturminne	Prestegård	kyrkjehistorisk minne	prestestove	Uviss tid		Regional		X	X		X	ei av fire bevarte prestestover i Møre og Romsdal	på kyrkjegarden ved Hareid kyrkje
skulehistorisk minne																	
248	61	Hareid	Snipsøyrdalen skule	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	1.gen.skulehus	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	typisk førstegenerasjons skulebygg etter lov om fastskule 1860	

			Nerlandsøy skule	Kulturminne	Undervisningsanlegg		1.generasjon skule	1800 tallet, tredje kvartal				X	X		X
256	64	Herøy	Flåvær skule	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	1.generasjon skule	1800 tallet, fjerde kvartal	1880	Regional		X	X		X

Førstegenerasjons skulehus på opprinneleg stad
 Førstegenerasjons skulebygg som har vore i kontinuerleg bruk
 flytta til Flåvær i 1929

MIDSUND KOMMUNE															
Kulturminne med formelt vern															
utvalde automatisk freda kulturminne															
346	37	Midsund	Nord Heggdal bergkunst	Kulturmiljø	Bergkunst	Rituell-kultisk lokalitet	bergkunst	Steinalder - bronsealder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
331	53	Midsund	Bjørneremshelleren	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde		heller	Steinalder - bronsealder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X
333	115	Midsund	Franskhellaren, Dryna	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde		hellar	Steinalder - bronsealder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X
335	112	Midsund	Gangstad, Midøya	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde		kulturlag	Steinalder - bronsealder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
338	48	Midsund	Indre Midsund boplass	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde		steinalderbuplass	Steinalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
336	53	Midsund	Hamneset, Midøya	Kulturmiljø	Gravfelt		gravfelt	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
337	117	Midsund	Høgset, Midøya	Kulturmiljø	Gravfelt		gravfelt	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
344	48	Midsund	Midsund gravfelt	Kulturmiljø	Gravfelt		gravfelt	Uviss tid		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
352	27	Midsund	Ræstad, gravfelt	Kulturmiljø	Gravfelt		gravfelt	Jernalder	jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
356	39,4	Midsund	Tautra fornminner	Kulturmiljø	Gravfelt	Gravminne	store deler av øya	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
343	54	Midsund	Magerøy, stor gravrøys	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøys	Bronsealder	bronsjealder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
348	42	Midsund	Orset Hyttefelt	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøys	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
354	45	Midsund	Sør Heggdal, stor haug	Kulturmiljø	Gravminne		gravhaug	Jernalder	jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
kulturminne regulert til bevaring (etter Plan- og bygninghsløva)															
340	48	Midsund	Krabbevikbuda, Midsund	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	sjøbud og skjå	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X
353	48	Midsund	Strømsnes/ Opstadbrygga	Kulturmiljø	Handelsplass	kystkulturminne	handelsstad	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X
Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna															
Regional verdi															
kyrkjehistorisk minne															
349	56	Midsund	Oterøy kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, fjerde kvartal	1878	Regional		X	X	X	X
347	37	Midsund	Nord Heggdal kapell	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1900 tallet, tredje kvartal	1974	Regional		X	X	X	
350	56	Midsund	Prestestauå, Ugelvik	Kulturminne	Prestegård	kyrkjehistorisk minne	prestestove	1800 tallet, fjerde kvartal	1883	Regional		X	X		X
kulturhistorisk minne															
345	28	Midsund	Naustloftet (Anton Beinset)	Kulturminne	Boligeiendom	kulturhistorisk minne	skrivarstove	Uviss tid		Regional		X	X		X
grenselinje															
351		Midsund	Riksgrensa , Midøya frå 1658	Kulturmiljø	Gjerde/innhegning	grenselinje		1600 tallet, tredje kvartal	1658-60	Regional		X	X		
krigsminne															
339	47	Midsund	Klauset batteri, Otterøy - Súd	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	torpedobatteri	1900 tallet, andre kvartal	1940	Regional		X	X		X
341		Midsund	kraftlinje i luftspenn	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	luftspenn	1900 tallet, andre kvartal	1940-åra	Regional		X			
teknisk kulturminne															
355	45	Midsund	Sør Heggdal, vasskraftanlegg	Kulturminne	Mølle/kvernhus	teknisk-industr. km	kvern og sag	Uviss tid		Regional		X	X		X
skulehistorisk minne															
334	112	Midsund	Gangstad gamle skule, Midøy	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	skulehus	Uviss tid		Regional		X	X	X	
samferdselsminne															
332	113	Midsund	Bru i Drynjasundet	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	steinbru	Uviss tid		Regional		X	X		X
342	45,56	Midsund	Kyrkjeveg frå Sør-Heggdal	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	kyrkjeveg	Uviss tid		Regional		X	X		

typisk sjøbud frå Ytre Romsdal som har stått på Ona og er flytta til Midsund

tidl. sentral stad i Midsund, godt restaurert anlegg

eksempel på typisk kyrkjebygg frå perioden etter lova i 1851

modernistisk kyrkjebygg i tre

sjeldan kulturminne, ei av fire prestestover i Møre og R.

sjeldan kulturminne knytt til skriveverksemd

minne om ein spesiell periode av historia då Nordmøre og Romsdal høyrde til Sverige.

del av nettverket Festung Norwegwen og artillerigruppe Møre

krigsminne, kun rester/spor att

tekn. kulturminne/ kulturmiljø med historisk vasskraft anlegg

førstegenerasjons skulebygg etter lova om fast skule frå 1860

historisk steinbru som har bunde øyane Midøy og Dryna saman

historisk vegtrase mellom indre og ytre del av Oterøya

fem rømde franske krigsfangar budde her under deler av krigen beskytta under tilsyn av Kristian Opstad

også regulert til spesialområde/ bevaring

vurdert til internasjonal verdi av Norsk Kulturråd

også regulert til spesialområde/ bevaring

vurdert til internasjonal verdi av Norsk Kulturråd

arkitekt Jacob Wilhelm Nordan

arkitekt Jostei+R1358n Heggdal

her skreiv Anton Beinset "på naustloftet". Beinset var redaktør i Fædrelandsvennen (1928-32)og politisk medarbeidar i Dagbladet (1936-58)

frå 1658

Torpedobatterie Otterøy - Súd, del av Artillerigruppe Møre

luftspenn frå Skårafjellet i dåverande Vatne kommune til fjellet på Midøya. I si tid (første verdskrigen) verdens lengste luftspenn

veg mellom Sør-Heggdal og Ugelvik

NORDDAL KOMMUNE																
Kulturminne med formelt vern																
verna kyrkje (kyrkjebygg frå perioden 1650 - 1850)																
480	49	Norrdal	Norrdal kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	åttekant kyrkje	1700 tallet, tredje kvartal	1782	Nasjonal	Verna kyrkje	X	X	X	X	kyrkjebygg frå perioden 1650-1850, eit av 22 i Møre og Romsdal
"listeført kyrkje" (kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi)																
489	27	Norrdal	Sylte kyrkje, Valldal	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, tredje kvartal	1863	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X	kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi. Ei av 38 i Møre og Romsdal
utvalde automatisk freda kulturminne																
1118	14	Norrdal	Olavshellaren	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde	Tradisjonslokalitet	hellar med Olavstr	Førreformatorisk tid		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X	
475		Norrdal	Ledegard, Kalls karet	Kulturmiljø	Fangstlokalitet		fangstanlegg	Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			
1117		Norrdal	Høgfjellet, fangstanlegg	Kulturmiljø	Fangstlokalitet		fleire fangstanlegg	Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			
1116	50	Norrdal	Tufter, Herdalen	Kulturmiljø	Gårdstuffer	Seter	hustuffer	Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			X
461	49	Norrdal	Dale kyrkjestad, Norrdal	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X			
462	26	Norrdal	Døving kyrkjestad, Valldal	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X			
481		Norrdal	Olavsvegen, Valldal	Kulturmiljø	Veianlegg	Tradisjonslokalitet	gamal veg	Tidlig middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X	X	X	Veg gjennom Valldalen som etter tradisjonen blei rydda av Olav Haraldson sine menn under ferda deira gjennom dalen i 1029.
landsverneplan																
498	40	Norrdal	Zakariasdammen, Tafjord	Kulturminne	Kraftverk	teknisk-industr. km	betongbuedam	1900 tallet, tredje kvartal	1969	Nasjonal	Landsverneplan	X	X	X		høg betongbuedam i NVE sin landsverneplan
regulert til bevaring (etter Plan- og bygningslova)																
478	49	Norrdal	Naustmiljø, Dalsbygda	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	naustmiljø	naust og kyrkje	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X		bygningsmiljø med naustrekke og kyrkje
491	37	Norrdal	Tafjordgarden	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	tun og dalabuder	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X		X	spesiell, tett trehusbebyggelse med tun og dalabuder
497	73	Norrdal	Ytterdal, Eidsdal	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	tunområde	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	godt bevart gardstun i bygdesenteret
1075	73	Norrdal	Th.Ytterdal-butikken, Eidsdal	Kulturminne	Handelsanlegg	merkantil verksemd	daglegvarebutikk	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	godt bevart butikkbygning tett ved turistvegen i sentrum
490	27	Norrdal	Syltegata, Valldal	Kulturmiljø	Handelsplass	eldre tettstad	trehusmiljø	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	"sentrumsgate" med tett trehusbebyggelse
464	33	Norrdal	Fjørå, minnestøtte	Kulturminne	Minnesmerke	minnestøtte		Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X		X	minnestøtte for Taford-ulykka 1934
493	37	Norrdal	Tafjord, minnestøtte	Kulturminne	Minnesmerke	minnestøtte	Tafjordulykka	1900 tallet, andre kvartal	1934	Regional	Regulert til bevaring	X	X			minnestøtte for Taford-ulykka 1934
499	25	Norrdal	Øvstestølen	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	seterstøl	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X		X	godt bevart seter med steinkvelvingsbru og særmerkt sel
vedtaksfreda (etter Kulturminnelova)																
460	25	Norrdal	Bjørstad, Valldal	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	stabbur	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X		X	freda stabbur i gardstun
485	53	Norrdal	Rellingen, Opp unde hua, 53/1	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	stove og stabbur	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	freda bygningar i gardstun
487	60	Norrdal	Severinbrauta, Eidsdal	Kulturmiljø	Husmannsplass	landbruksminne, bruk	kulturlandskap	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	samanbygd stove, fjøs og løe - svært autentisk
463	52	Norrdal	Engeset, Norrdal (Dalsbygda)	Kulturmiljø	Prestegård	offentleg adm. teneste	prestegard/ tun	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	freda prestegardstun, eit av 11 i Møre og Romsdal
verdsarv																
495		Norrdal	Vestnorsk fjordlandskap	Kulturmiljø	Gårdstun	verdsarvområde		Uviss tid		Nasjonal		X	X	X	X	område på UNESCO si verdsarvliste
Kulturminne og kulturmiljø foreslått verna																
Nasjonal verdi																
468	50	Norrdal	Herdalssetra, seter	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	seterstøl	Uviss tid		Nasjonal		X	X	X	X	svært godt bevart seterstøl i kontinuerlig drift til i dag, ligg i verdsarvområdet
Regional verdi																
teknisk-industrielt kulturminne																
474	37	Norrdal	Kvithamrane gruve, Tafjord	Kulturmiljø	Bergverk-gruveanlegg	teknisk-industr. km	jarnmalmgruve	Uviss tid		Regional		X	X			minne frå tidleg forsøk med gruedrift
466	37	Norrdal	Funksjonærbustader Tafjord	Kulturmiljø	Boligeiendom	teknisk-industr. km		Uviss tid		Regional		X	X	X	X	minne frå den første store kraftutbygginga på Sunnmøre
492	37	Norrdal	Tafjord I	Kulturminne	Kraftverk	teknisk-industr. km	kraftstasjon	1900 tallet, første kvartal	1923	Regional		X	X		X	den første større kraftutbygginga på Sunnmøre, størst i fylket i si tid.
	22	Norrdal	Hol kraftverk, valldal	Kulturminne	Kraftverk	teknisk-industr. km	kraftstasjon	Uviss tid		Regional						lokalt kraftverk i elva Valldøla
486	40	Norrdal	Sag, Reindalsseter	Kulturminne	Sagbruk	teknisk-industr. km	sagbruk	Uviss tid		Regional		X	X			sag som ligg i eit veglaust område med stor furuskog
samferdselsminne																
505	68	Norrdal	Kvelvingsbru, Severinbrauta/Øye	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	steinkvelvingsbru	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	steinkvelvingsbru i naturstein, del av tilkomst til Severinbrauta
	22	Norrdal	Hol bru, Valldal	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	steinkvelvingsbru	Uviss tid		Regional						bru i hoggen stein med eit hovudbrukvelv og med oppmura boger over kvelvinga.
494	7	Norrdal	Uribrua, Valldal	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	vegbru	1900 tallet, første kvartal	1924	Regional		X	X	X	X	såkkalla kvalfiskbru med armerte betongbjelker og brudekke
471	33	Norrdal	Kaihus Fjørå	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	samferdselsminne	kaihus og kai	Uviss tid		Regional		X	X		X	viktig samferdselsminne, del av "nettverk" i Storfjorden
472	27	Norrdal	Kaihus Sylte, Valldal	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	samferdselsminne	kaihus og kai	Uviss tid		Regional		X	X		X	viktig samferdselsminne, del av "nettverk" i Storfjorden
60,61		Norrdal	Kleivavegen, Eidsdal	kulturmiljø	veianlegg	samferdselsminne	veg i dalside			Regional		X	X	X	X	bygdeveg
landbruksminne																

Barokk, arkitekt Ole L.Døving, verna kyrkje (frå perioden 1650-1850)
Empire, arkitekt Nils A. Liaaen
Olavstradisjon (Olav Haraldson)
Veg gjennom Valldalen som etter tradisjonen blei rydda av Olav Haraldson sine menn under ferda deira gjennom dalen i 1029.
96 meter høg betongbuedam ved Zakariasvatnet, Tafjord
Fundergata med dalabuder og Tafjordgarden med tettliggende tunmiljø
Syltegata med eldre bustadhus, hotell, butikker, bankbygg og kyrkje
minnestøtte for Tafjordulykka
minnestøtte for Tafjordulykka
svært gammalt sel og restaurert kvelvingsbru
freda hovudbygning og stabbur
samanbygd bustad-fjøs-løe
freda hovudbygning, forpaktarbustad og stabbur
Geirangerfjordområdet med verdsarvstatus
seter i aktiv drift
Første større kraftstasjonen på Sunnmøre, 23050 kW
Sag langt inne i fjellet, restaurert av Storfjordens Venner
betongbru med spesiell form
veg mellom Veiberg i dalbotn og Kleiva på eit platå over dalen

613	23	Skodje	Jentekolonien, Skodje	Kulturmiljø	Feriested-landsted	fritidslivsminne	feriekoloni	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	sjeldan kulturminne, minne om feriekultur knytt til by	
615	21	Skodje	Korsvegen, Skodje sentrum	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	kryssområde/kai	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	trafikk-knutepunkt, møte mellom historiske vegfar	
			vedtaksfreda (etter Kulturminnelova)														
623	15	Skodje	Solnør Gard	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	lensmannsgard	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	freda embetsmannsgard med Ivar Aasen- historie	freda hovudbygning og stabbur
621	28	Skodje	Skodjebruene	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	veganlegg, bruer	1900 tallet, første kvartal	1922	Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	freda bruanelegg av høg verdi	
			Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna														
			Nasjonal verdi														
617	2	Skodje	Sag, Heggebakk	Kulturminne	Sagbruk	teknisk-industr. km	vassdreven sag	Uviss tid		Nasjonal		X	X			sjeldan kulturminne, ei av få bevarte vassdrevne sager	
			Regional verdi														
			teknisk-industrielt kulturminne														
609	29	Skodje	ferdighusproduksjon, Flåte	Kulturmiljø	Annen tekn.-ind. lokalitet	teknisk-industr. km	plass for lafting	Uviss tid		Regional		X	X			minne om viktig lokal næring basert på furuskogen i området	
625	52	Skodje	Stettesmia, Stette	Kulturminne	Gårdstun	teknisk-industr. km	smie	Uviss tid		Regional		X	X			teknisk kulturminne, første ledd i ei utviklingskjede	start på større industriverksemd. Smia er no flytta til vestsida av vegen, nedanfor nyoppsett stabbur i tunet
605		Skodje	Bruer i Skodje	Kulturmiljø	Veianlegg	teknisk-industr. km	ulike brutyper	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	samferdselsknutepunktet Skodje har mange fine eksempler på bruer frå ulike tidsrom og av ulike byggeteknikkar.	hellebru Fylling, kvelvingbruer i naturstein Vadset, Vågen og Engeset/Storseter, brustein Engeset, kvelving i hoggen stein: Skodjebruene i Straumen
			naustmiljø														
616	52	Skodje	Naustrekke Stette	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	rekke med grindnaust	Uviss tid		Regional		X	X	X		særleg stor samling av eldre naust i rekkje	
			samferdselsminne														
608	21	Skodje	Dampskipskaia, Skodje	Kulturmiljø	Havneområde	samferdselsminne	offentleg kai	1800 tallet, fjerde kvartal	1894	Regional		X	X	X		Viktig samferdselsminne i "enden på" mellomaldervegen mellom sjøen og kyrkja.	
			landbruksminne														
611	56	Skodje	Husmannsplassar Fylling	Kulturmiljø	Husmannsplass	landbruksminne	fleire husmannspl	Uviss tid		Regional		X	X		X	Fylling er den bygda i fylket som historisk har hatt størst innslag av husmannsplassar.	har vore 15-20 husmannsplasser som Nerlia og Solli. Område er registrert som særleg verdifullt kulturlandskap
			organisasjonslivsminne														
626	21	Skodje	Ungdomshuset, Skodje	Kulturminne	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	organisasjonslivsminne	ungdomshus	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	svært godt bevart ungdomshus med rik utsmykking	
	43	Skodje	Speiderhytta i Brusdalen	Kulturminne	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	organisasjonslivsminne	speiderhus			Regional						godt bevart lagshytte med utsmykking av Jonas Peson	
			beredskapsminne														
614	23	Skodje	Kornmagasinet, Skodje	Kulturminne	Offentlig institusjon	beredskapsminne	kornmagasin	Uviss tid		Regional		X	X		X	sjeldan kulturminne, eit av få bevarte kornmagasin i fylket	flytta til Jentekolonien. Stod opprinneleg i prestegarden
			krigsminne														
	15		Dragsundet forsvarsanlegg	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	forsvarsanlegg	skytestilinger o.a.	1900 tallet, andre kvartal	1940-45	Regional		X	X		X	forsvarsanlegg med 18 skytestilinger, bunkerser og løpegraver til å kontrollere Dragsundet	
			embetsmannsgard														
620	24	Skodje	Skodje prestegard	Kulturmiljø	Prestegård	offentleg adm. teneste	prestegard	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	embetsgard med sentral plassering i bygda	
			skulehistorisk minne														
624	48	Skodje	Stavset skule	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulhistorisk minne	1.gen.skulehus	Uviss tid		Regional		X	X		X	førstegenerasjons skulebygg etter lova om fast skule frå 1860	

SMØLA KOMMUNE
Kulturminne som har formelt vern

"listeført kyrkje" (kyrkjebygg frå perioden etter 1850 som har særleg høg verdi)

629	42	Smøla	Brattvær kirke	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1900 tallet, første kvartal	1917	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X	kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi. Eit av 38 i Møre og Romsdal	arkitekt Jacob Parelius Holmgren
utvalde automatisk freda kulturminne																	
641	14	Smøla	Kuli-steinen	Kulturminne	Bautasteinslokalitet	Minnesmerke		Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
639	48	Smøla	Vindparken, steinalderbuplass	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde		steinalderbuplass	Steinalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
640	14	Smøla	Kuli kystroyser	Kulturmiljø	Gravfelt	Gravminne	kystroyser	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
633	13	Smøla	Edøya, gravrøys/ Edøystjerna	Kulturminne	Gravminne		stjernerøys	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
630	49	Smøla	Brattvær kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
632	13	Smøla	Edøy kyrkje	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i stein	Høy middelalder	1190	Nasjonal	Automatisk freda	X	X	X	X		
643	38	Smøla	Odden kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
651	52	Smøla	Veien kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
område regulert til bevaring (etter Plan- og bygningslova)																	
652	52	Smøla	Veiholmen fiskevær	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	fiskevær	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	det største fiskeværet i fylket, tett, eldre trehusbebyggelse	
647	52	Smøla	Sanden, Veiholmen	Kulturmiljø	Handelsplass	kystkulturminne	handelsstad	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	væreigaranlegg, del av Stiftinga Nordmøre Museum	også museum
646	18	Smøla	Rossvoll prestegard	Kulturmiljø	Prestegård	offentleg adm. teneste	prestegard	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X		embetsmannsgard, del av Stiftinga Nordmøre Museum	museum
vedtaksfreda (etter Kulturminnelova)																	
636	52	Smøla	Haugjegla fyr	Kulturmiljø	Fyrstasjon-losstasjon	kystkulturminne	ledfyr	1900 tallet, første kvartal	1922	Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	særmerkt, freda fyranlegg med bustadrom i fyrtårnet	
Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna																	
Nasjonal verdi																	
653	52	Smøla	Veiholmen, Innveien	Kulturminne	Forsvarsanlegg	forsvarsminne	kystmeldestasjon	1900 tallet, tredje kvartal	1950	Nasjonal		X	X		X	ein av tre registrerte kystmeldestasjonar i fylket	grunnen i privat eige (Hallstein Spjelkavik)
Regional verdi																	
teknisk-industrielle kulturminne																	
638	22	Smøla	Kobbbergruver, Skjølberg	Kulturmiljø	Bergverk-gruveanlegg	teknisk-industr. km	gruveanlegg	Uviss tid		Regional		X	X			tidleg industrietablering	
kystkulturminne																	
628	49	Smøla	Brattvær	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	fiskevær	Uviss tid		Regional		X	X		X	gamalt fiskevær på nordvestkysten av Smøla	
635	32	Smøla	Hallarøya fiskevær	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	fiskevær	Uviss tid		Regional		X	X	X		gamalt fiskevær på sørvestkysten av Smøla	del av verneplan for Sør-Smøla
645	25	Smøla	Ringsøya fiskevær	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	fiskevær	Uviss tid		Regional		X	X	X		gamalt fiskevær på sørvestkysten av Smøla	del av verneplan for Sør-Smøla
648	49	Smøla	Skalmen fyrstasjon	Kulturmiljø	Fyrstasjon-losstasjon	kystkulturminne	kystfyr	1900 tallet, første kvartal	1907	Regional		X	X		X	fyrstasjon, historisk viktig for kystfisket	
650	12	Smøla	Tyrhaug fyrstasjon	Kulturmiljø	Fyrstasjon-losstasjon	kystkulturminne	ledfyr	1800 tallet, andre kvartal	1833	Regional		X	X	X	X	viktig led-fyr av høg alder	
landbruksminne																	
631		Smøla	Dyrkingstiltak	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	nyjordområde	Uviss tid		Regional		X	X			landbruksminne frå viktig periode i landbrukshistoria	Høgheim
634	13	Smøla	Edøygarden	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	futegard	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	historisk embetsgard med tett naboskap til mellomalder-kyrkja	
649	24	Smøla	Sygarden, Jøa	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	fiskarbonden	Uviss tid		Regional		X	X		X	kystkulturmiljø/ autentisk fiskarbondetun med høg alder	registrert av konservator Jarle Sanden
kyrkjehistorisk minne																	
637	55	Smøla	Hopen kirke	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, fjerde kvartal	1892	Regional		X	X	X	X	kyrkjebygg frå siste del av 1800-talet	arkitekt Adolph Schirmer
654	19	Smøla	Edøy kyrkje, Ødegård	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, fjerde kvartal	1885	Regional		X	X	X	X	"ferdig-kyrkje" frå Digre i Trøndelag	byggmester J.Digre
krigsminne																	
642	13	Smøla	Edøy kystbatteri	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	kystbatteri	1900 tallet, andre kvartal	1941	Regional		X	X			krigsminne med mange installasjonar i terrenget	Heeres-küsten-batterie, HKB 2/976 Edøy, del av Artillerigruppe Trondheim-vest.
644	21	Smøla	Rangnes gamle skole	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	1.gen fastskule	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	førstegenerasjons skulebygg etter lova om fast skule frå 1860	del av Nordmøre Museum avd.Smøla Museum. Eternittak
STORDAL KOMMUNE																	
Kulturminne som har formelt vern																	
verna kyrkje (frå perioden 1650 - 1850)																	
670	130	Stordal	Stordal gamle kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	åttekant kyrkje	1700 tallet, tredje kvartal	1789	Nasjonal	Verna kyrkje	X	X	X	X	kyrkjebygg frå perioden 1650-1850, eit av 22 i Møre og Romsdal	åttekantkyrkje i tømmer med dekorert interiør ("Rosekyrkja"), verna kyrkje (1650-1850)
"listeført kyrkje" (kyrkjebygg frå perioden etter 1850 som har særleg høg verdi)																	
671	128	Stordal	Stordal kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1900 tallet, første kvartal	1907	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X	kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi. Ei av 38 i Møre og Romsdal	arkitekt Jens Zetlitz Monrad Kielland
utvalde automatisk freda kulturminne																	
1080	127	Stordal	Stordal sentrum	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde	Gårdsanlegg	div.arkeologiske l.	Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				diverse arkeologiske lokaliteter

672	130	Stordal	Stordal kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			
1135		Stordal	Trollkyrkjegarden	Kulturminne	Rituell-kultisk lokalitet		kultstad	Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			X
			landsverneplan													
606		Stordal	132kv ledning frå Tafjord	Kulturmiljø	Kraftverk	teknisk-industr. km	3 fund. 2 hytter	1900 tallet, første kvartal	1923	Nasjonal	Landsverneplan	X	X			X
			område regulert til bevaring (etter Plan- og bygningslova)													
656	117	Stordal	Dyrkorn Nedre, Dyrkornanl.	Kulturmiljø	Industrianlegg	teknisk-industr. km	fiskevegprod.	1900 tallet, første kvartal	1914	Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	
			vedtaksfreda (etter Kulturminnelova)													
658	137	Stordal	Jøsvoll gardsanlegg	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	tidl.klyngetun	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	
662	130	Stordal	Løsetstova	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	røykstove	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	
673	155	Stordal	Stordalsholmen	Kulturmiljø	Handelsplass	merkantil verksemd	handelsstad	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X			X
			Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna													
			Regional verdi													
			teknisk-industrielle kulturminne													
459	155	Stordal	Ishuset ved Stordalsholmen	Kulturminne	Annen tekn-ind. lokalitet	teknisk-industr. km	ishus/ islager	Uviss tid		Regional		X	X			X
			landbruksminne													
659	128	Stordal	Kornelesgarden, Vinje, stove	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	samanbygd stove	Uviss tid		Regional		X	X			X
660	111	Stordal	Korsadal gard	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	fjordgard	Uviss tid		Regional		X	X	X		
663	114	Stordal	Me-Skotet gard	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	fjordgard	Uviss tid		Regional		X	X			X
667		Stordal	samanbygde stovehus	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	røykstove/loftstove	Uviss tid		Regional		X	X	X		
668	128	Stordal	Simågarden, Vinje, stovehus	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	stove, tidl.hotell	1900 tallet, første kvartal	1904	Regional		X	X	X		
669	126	Stordal	Stamneset	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	fjordgard	Uviss tid		Regional		X	X			X
674	112	Stordal	Vidhammar	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	fjordgard	Uviss tid		Regional		X	X	X		
675	114	Stordal	Ytste Skotet	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	museum	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	
1079	110	Stordal	Skjortneset	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	fjordgard	Uviss tid		Regional		X	X			X
666	152	Stordal	Røysetseter	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	kulturlandskap	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	
			beredskapsminne													
657	124	Stordal	Kornmagasin, Hove	Kulturminne	Offentlig institusjon	berdeskaphistorie	kornmagasin	Uviss tid		Regional		X	X			X
			kyrkjehistorisk minne													
665	130	Stordal	Prestestova ved Stordal gml k.	Kulturminne	Prestegård	kyrkjehistorisk minne	prestestove	1800 tallet, tredje kvartal	ca. 1850	Regional		X	X	X	X	

minne om den første 132 kv -ledninga i landet

kulturmiljø med industrianlegg, naustrekke, bustader m.m.

gardsanlegg der tre bruk tidl. var freda, no er to bruk att

freda stove/ museum

freda tun/handelsstad

sjeldan kulturminne, ishus for oppbavaring av skoren is til frakt av fersk fisk.

samanbygd røykstove-loftstove med estetiske kvalitetar

veglaus, fråflytta fjellgard

veglaus, fråflytta fjellgard

byggskikkfenomen - samanbygde røykstove og loftstover

stort stovehus i sveitserstil, tidlegare hotell på Stranda

veglaus, fråflytta fjordgard

veglaus, fråflytta fjordgard med to bruk veglaus fjellgard med komplett bygninganlegg og landskap

veglaus, fråflytta fjordgard

bruk med to fråflytta bruk og spesielt verdifullt kulturlandskap

sjeldan kulturminne, eit av få bevarte kornmagasin i fylket

sjeldan kulturminne, ei av fire prestestover i Møre og R.

Kraftledning (132 kv) frå Tafjord mot Nørve, Ålesund, hytte Uriskaret og Karlstad + tre mastefundament

Ystegarden: røykstove, stabbur og mastove, Framgarden: røykstove og nystove/sengjabud

flytta frå Løset i Rødsetdalen til området ved "Rosekyrkja" i Stordal

tidl.retterstad

autentisk gardsanlegg med bygninar og kulturlandskap, vern- og vedlikehaldsavtale

bygdeempire-stil, flytta i 1982 til noverande stad. Stod tidlegare på andre sida av hovudvegen.

			friluftslivsminne															
711	94	Sula	Vonhytta, Sulafjellet	Kulturminne	Feriested-landsted	friluftslivsminne	lagshytte	1900 tallet, første kvartal		Regional		X	X	X				sjeldan kulturminne, minne frå tidleg friluftsliv på fjellet
737		Sula	Rollonhytta, Sulafjellet	Kulturminne	Feriested-landsted	friluftslivsminne	lagshytte	1900 tallet, første kvartal	1924	Regional		X	X	X				sjeldan kulturminne, minne frå tidleg friluftsliv på fjellet
			naustmiljø															
735	61	Sula	Solavågen naustmiljø	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	naustmiljø	naustrekke	Uviss tid		Regional		X	X	X				tradisjonell naustrekke i verdifullt kulturlandskap
			kyrkjehistorisk minne															
731	109	Sula	Langevåg kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i mur	1900 tallet, andre kvartal	1948	Regional		X	X	X	X			kyrkjebygg frå periode med lite kyrkjebygging (einaste i fylket frå perioden 1935-57)
			skulehistorisk minne															
732	99	Sula	Langevåg skule, Breidablikk	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	skulebygning	1900 tallet, andre kvartal	1930-talet	Regional		X	X	X				skuleanlegg i nyklassisistisk stil
			SUNNDAL KOMMUNE															
			Kulturminne som har formelt vern															
			verna kyrkje (kyrkjebygg frå perioden 1650 - 1850)															
761	25	Sunndal	Romfo Kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	åttekant i tre	1800 tallet, første kvartal	1821	Nasjonal	Verna kyrkje	X	X	X	X			kyrkjebygg frå perioden 1650-1850, eit av 22 i Møre og Romsdal
770	94	Sunndal	Ålvundeid kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	åttekant i tre	1800 tallet, andre kvartal	1848	Nasjonal	Verna kyrkje	X	X	X	X			Kyrkjebygg frå perioden 1650-1850. Eit av 22 i Møre og Romsdal
			"listeført kyrkje" (kyrkjebygg frå perioden etter 1850 som har særleg høg verdi)															
750	7	Sunndal	Gjøra kapell	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	kapell i tre	1900 tallet, andre kvartal	1935	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X			kyrkjebygg frå perioden etter1850 med særleg høg verdi. Eit av 38 i Møre og Romsdal
753	50	Sunndal	Hov kirke, Sunndalsøra	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, fjerde kvartal	1887	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X			Kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi. Eit av 38 i Møre og Romsdal
767	64	Sunndal	Øksendal kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, fjerde kvartal	1894	Regional	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X			kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi. Eit av 38 i Møre og Romsdal
			utvalde automatisk freda kulturminne															
751	17	Sunndal	Gravem bergkunst	Kulturminne	Bergkunst	Rituell-kultisk lokalitet	ristningsstein	Steinalder - bronsealder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
1148	64	Sunndal	Husby, Øksendalen	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde	Gårdsanlegg	busetnadsspor	Eldre jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X					"St.Olavsøksa"
759		Sunndal	Reinsvatnet fangstanlegg	Kulturmiljø	Fangstlokalitet		fangstanlegg	Eldre steinalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
764	23	Sunndal	Vangshaugen, Grødalen	Kulturmiljø	Fangstlokalitet		fangstanlegg	Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
747	90	Sunndal	Flåøya	Kulturmiljø	Gravfelt	Husmannsplass	grav, husmannspl	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
756	41	Sunndal	Leikvin gravfelt	Kulturmiljø	Gravfelt	Grøntanlegg	gravfelt, hage	Jernalder	jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X					stort gravfelt og hage ved Elverhøy, vurdert til internasjonal verdi av Norsk Kulturråd
1147	38	Sunndal	Grøaområdet, gårdsanlegg	Kulturmiljø	Gårdsanlegg		gårdsanlegg	Eldre jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
752		Sunndal	Hals kyrkjestad, Ålvundfjord	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
754	50	Sunndal	Hov kyrkjestad, Sunndalsøra	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
755	64	Sunndal	Husby kyrkjestad, Øksendal	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
757	23	Sunndal	Musgjerd kyrkjestad, Sunndal	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
762	38	Sunndal	Sunndal kyrkjestad, Grøa	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X					
			landsverneplan															
749	64	Sunndal	Gaudøla, Øksendal	Kulturminne	Dam/demningsanlegg	teknisk-industr. km	samledammer	Uviss tid		Nasjonal	Landsverneplan	X	X	X				samledammer murt av hoggen naturstein, i NVE sin landsverneplan
771	54	Sunndal	Aura kraftstasjon	Kulturminne	Kraftverk	teknisk-industr. km	kraftstasjon	Uviss tid		Nasjonal	Landsverneplan	X	X	X				kraftstasjon på NVE sin landsverneplan
744	16	Sunndal	Driva, flomforb. Storbolken	Kulturminne	Dam/demningsanlegg	teknisk-industr. km	vassdragsanlegg	Uviss tid		Nasjonal	Landsverneplan	X	X	X				flaumforebygging på NVE sin landsverneplanm
			område som er regulert til bevaring (etter Plan- og bygningslova)															
768	63	Sunndal	Øksendalsøra	Kulturmiljø	Handelsplass	strandstad	trehusmiljø	Uviss tid		Nasjonal	Regulert til bevaring	X	X	X	X			Ein av dei best bevarte strandstadane i landet
	51	Sunndal	Negard Åker, Sunndalsøra	Kulturmiljø	Gårdsanlegg	landbruksminne	tun med lån	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X			rest av tun med nordmørslån og stabbur
																		noko av det einaste som står att av den eldre byggeskikken på Sunndalsøra

Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verne															
Regional verdi															
kulturhistorisk minne															
812	34	Sykkylven	diktarhus til H. Straumsheim	Kulturminne	Boligeiendom	kulturhistorisk minne	diktarhus	Uviss tid		Regional	X	X		X	sjeldan kulturminne, diktarhus til Henrik Straumsheim
bustad															
814	19	Sykkylven	Funkishus, Tynes	Kulturminne	Boligeiendom	næringslivsminne	funkishus, bustad	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	typisk funksistil, høg arkitektonisk verdi
825	18	Sykkylven	Schmidt-hus	Kulturminne	Boligeiendom	bustadhus	typehus i mur	Uviss tid		Regional	X	X		X	spesielt byggeskikkfenomen med nordtysk inspirasjon
samferdselsminne															
817	66	Sykkylven	Kai, kaihus og naustmiljø, Søvik	Kulturmiljø	Båtstø-anlegg	samferdselsminne	kaihus, kai, naust	Uviss tid		Regional	X	X		X	samferdselsminne, del av nettverk i Storfjorden
naustmiljø															
820	66	Sykkylven	Naustmiljø, Søvik	Kulturmiljø	Båtstø-anlegg	naustmiljø	nausttrekkje	Uviss tid		Regional	X	X	X		nausttrekkje med eldre grindbygde naust
landbruksminne															
824	30	Sykkylven	Reiten, Drotninghaug	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	samanbyggt hus	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	særmerkt landbruksminne, samanbyggt stove, fjøs og løe
819	32	Sykkylven	Brunstadsetra, Nakkebergselet	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	seteranlegg	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	seteranlegg med alderdomleg preg, restaurert, har fått "Godt vern-prisen"
strandstad															
823	65	Sykkylven	Ramstadkaia/bukta	Kulturmiljø	Handelsplass	strandstad	tettstad	Uviss tid		Regional	X	X		X	samferdselsminne, del av nettverk i Storfjorden
idrettsminne															
809	14	Sykkylven	Aurenakken, skytestillinger	Kulturmiljø	Idretts-rekreasjonsanlegg	idrettsminne	skytestillinger	1800 tallet, fjerde kvartal	ca. 1895	Regional	X	X		X	idrettsminne av høg alder
kyrkjehistorisk minne															
827	14	Sykkylven	Sykkylven kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	halvvipteplan	1900 tallet, fjerde kvartal	1990	Regional	X	X	X		nyare kyrkjebygg med arkitektonisk verdi
organisasjonslivsminne															
813	65	Sykkylven	Dalheim, Ramstaddal	Kulturminne	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	organisasjonshistorisk	forsamlingshus	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	autentisk forsamlingshus i mindre bygd/grend
1151	34	Sykkylven	Vårvon, Straumegjerde	Kulturminne	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	organisasjonshistorisk	ungdomshus	Uviss tid		Regional	X	X	X		godt bevart, restaurert forsamlingshus, har fått "Godt vern-prisen"
teknisk-industrielt kulturminne															
818	18	Sykkylven	Kalkomn, Blindheim	Kulturminne	Ovnlokalitet	teknisk-industr. km	kalkomn	Uviss tid		Regional	X	X		X	sjeldan teknisk kulturminne, del av Schmidt-anlegget
samferdselsminne															
807	14	Sykkylven	Aurebrua	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	kvelvingsbru	Uviss tid		Regional	X	X	X		steinkvelvingsbru i hoggen Q2098naturstein
830	17	Sykkylven	Vik, kvelvingsbru	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	natursteinsbru	Uviss tid		Regional	X	X	X		særleg fin steinkvelvingbru over tidlegare hovudveg
49	Sykkylven	Hatlemarka, "Sykkylvsbrua"	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	natursteinsbru		1800 tallet, første kvartal	1803	Regional	X	X		X	Særleg gamal vegbru ved den gamle kommunegrensa mellom Sykkylven og Hjørungfjord
TINGVOLL KOMMUNE															
Kulturminne som har formelt vern															
utvalde automatisk freda kulturminne															
836	87	Tingvoll	Honhammer	Kulturmiljø	Bergkunst	Rituell-kultisk lokalitet	bergkunstområde	Steinalder	steinalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
1152	31	Tingvoll	Gyl, bronsefunn	Kulturmiljø	Funnsted	bronsefunn	bronsefunn	Bronsealder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X
832	141	Tingvoll	Aspa, gravfelt	Kulturmiljø	Gravfelt	Bautasteinslokalitet	gravfelt, bauta	Jernalder	jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
850	67	Tingvoll	Røttingsnes gravfelt og gardstun	Kulturmiljø	Gravfelt		gravfelt	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
1153	133	Tingvoll	Nålsund, gravminne	Kulturmiljø	Gravfelt		gravminner	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X
831		Tingvoll	Almli hyttefelt	Kulturminne	Gravminne		gravrøys	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
847	51	Tingvoll	Tingvoll kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	kyrkje og presteg.	Høymiddelalder	kyrkjeca1180	Nasjonal	Automatisk freda	X	X		
vedtaksfreda (etter Kulturminnelova)															
841	89	Tingvoll	Rotås	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	røykstove	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X		X
849	72	Tingvoll	Venås, røykstove	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	røykstove	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X		X
1082	51	Tingvoll	Tingvoll prestegard	Kulturmiljø	Prestegård	offentleg adm. teneste	prestegard	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X
Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verne															
Nasjonal verdi															
833		Tingvoll	Den Trondhjemske postvei	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	postveg	1700 tallet, tredje kvartal	1790	Nasjonal		X	X	X	X
Regional verdi															
landbruksminne															
834	106	Tingvoll	Eikrem, mjølkerampar	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	mjølkerampar	Uviss tid		Regional	X	X		X	område der mjølkerampar er tekne vare på
837	117	Tingvoll	Kane, nordmørslån	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	nordmørslån	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	særleg stor nordmørslån på gardstun
838	71	Tingvoll	Meisingset	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	gardstun	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	tre gardstun på rekkje langs landskapsrygg
842	32	Tingvoll	Sandvika, Gyl	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	gardstun	Uviss tid		Regional	X	X	X		spesielt tun med bygningar av arkitektonisk verdi
851	148	Tingvoll	Åsprong	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	to gardstun	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	tun med eldre bygnigar frå to bruk
strandstad															

diktarhus etter Henrik Straumsheim ved Fetvatnet, Straumegjerde
nært knytt til møbelindustrihistoria
bygd av murmester H.Schmidt frå Slesvig-Holstein som hadde produksjonsanlegg på Blindheim i Sykkylven
samferdselsminne, del av nettverk i Storfjorden
nausttrekkje med eldre grindbygde naust
særmerkt landbruksminne, samanbyggt stove, fjøs og løe
seteranlegg med Nakkebergselet som er nyleg restaurert, eit kombinert seterhus med fjøs under selet
strandstad med dampskipskai, kaihus, naust, og eldre bustadbebyggelse
idrettsminne av høg alder
arkitekt Oscar Norderval
autentisk forsamlingshus i mindre bygd/grend
godt bevart, restaurert forsamlingshus, har fått "Godt vern-prisen"
har tilhørt Schmidt-anlegget
steinkvelvingsbru i hoggen Q2098naturstein
særleg fin steinkvelvingbru over tidlegare hovudveg
Særleg gamal vegbru ved den gamle kommunegrensa mellom Sykkylven og Hjørungfjord
vurdert til internasjonal verdi av Norsk Kulturråd
vurdert til internasjonal verdi av Norsk Kulturråd
gravfelt og gardstun
regulert til bevaring
kyrkje i romansk stil, "Olav Kyrres Kristkirke", freda prestegard med hovudbygning, stabbur,naust og kai
freda røykonnstue, restaurert, svært autentisk m/røykonn
freda røykonnstue, restaurert, svært autentisk m/kåpeomn
freda embetsgard ved mellomalderkyrkja
samferdselsminne, det føste vegsambandet gjennom fylket
frå Tingvollvågen til Bølset (1790-ca.1840), etter ca.1840 til Vågbøen
område der mjølkerampar er tekne vare på
særleg stor nordmørslån på gardstun
tre gardstun på rekkje langs landskapsrygg
spesielt tun med bygningar av arkitektonisk verdi
tun med eldre bygnigar frå to bruk

Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna																	
Regional verdi																	
landbruksminne																	
858	27	Ulstein	Kleivastova, Dimna	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	stove	Uviss tid		Regional	X	X			lita laftastove med alderdomleg preg	flytta til ny plass på Kleiva og restaurert, lita stova, alderdomleg byggemåte med breie laftestokker og "spissmage" profil	
860	18	Ulstein	Kulturlandskap Haddal	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	steingardar	Uviss tid		Regional	X	X		X	særprega landskap med markante steingardar		
	73	Ulstein	Uppigara, Havåg	Kulturmiljø	Gårdsanlegg	landbruksminne	gardstun	1800 tallet, tredje kvartal	1868	Regional	X	X	X	X	særprega gardstun med ni registrerte objekt i SEFRAK-registret	registrerte objekt er ruin/mur av vårfjøs, ruin/mur av geitefjøs, løe, våningshus, vedhus/tidl.våningshus, ruin av stabbur, jordkjeller, kvernhus+R1298 og naust	
865	8	Ulstein	Tun Petterbakken, Ulsteinvik	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	gardstun	Uviss tid		Regional	X	X		X	bevart tun i sentrum av Ulsteinvik med gamle bygningar	stove, borgstove, løe	
handelsminne																	
855	20	Ulstein	Garnes/Dragsundet	Kulturmiljø	Handelsplass	merkantil verksemd	handelsstad	Uviss tid		Regional	X	X		X	handelsminne ved sjøen		
857	38	Ulstein	Håkonsholmen	Kulturmiljø	Handelsplass	merkantil verksemd	handelsstad	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	handelsstad med verkstad og verdifullt kulturlandskap	verdifullt kulturlandskap	
1154	36	Ulstein	Borgarøya handelsstad	Kulturmiljø	Handelsplass	merkantil verksemd	handelsstad	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	godt bevart handelsstad i sjøområde		
teknisk-industielt kulturminne																	
859	5	Ulstein	Kraftstasjon Ulsteindalen	Kulturminne	Kraftverk	teknisk-industr. km	kraftstasjon	1900 tallet, første kvartal	1917	Regional	X	X	X		teknisk kulturminne frå tidleg kraftutbygging	stasjonslokale blir delvis brukt som "selskapslokale"	
organisasjonslivsminne																	
853	72	Ulstein	Eika, Forsamlingshus	Kulturminne	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	organisasjonslivsminne	forsamlingshus	1900 tallet, første kvartal	1914	Regional	X	X	X		lite forsamlingshus på øya Eika	tidlegare skulebygg flytta frå Sykkylven i 1914	
854	8	Ulstein	Fredheim, Ulsteinvik	Kulturminne	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	organisasjonslivsminne	KFUK/KFUM lokale	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	forsamlingshus med høg arkitektonisk verdi		
869	2	Ulstein	Vonheim ungdomshus, Flø	Kulturminne	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	organisasjonslivsminne	ungdomshus	Uviss tid		Regional	X	X	X		forsamlingshus i mindre lokalsamfunn		
embetsmannsgard																	
863	8	Ulstein	Prestegarden Ulsteinvik	Kulturmiljø	Prestegård	offentleg adm.teneste	prestegard	Uviss tid		Regional	X	X	X	X	embetsmannsgard ved kyrkja i sentrum		
skulehistorisk minne																	
864	39	Ulstein	Skule på Vattøya	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	1.gen. skulehus	1900 tallet, første kvartal	1915	Regional	X	X		X	førstegenerasjons skulebygg i lite lokalsamfunn	flytta i 1915 frå Bigset på Hareid	
samfedselsminne																	
870	8	Ulstein	Wige Bro, Ulsteinvik	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	hellebru	1800 tallet, andre kvartal	1830	Regional	X	X	X	X	hellebru av høg alder i sentrum av Ulsteinvik		
VANYLVEN KOMMUNE																	
Kulturminne som har formelt vern																	
verna kyrkje (kyrkjebygg frå perioden 1650 - 1850)																	
884	88	Vanylven	Syvde kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, andre kvartal	1837	Regional	Verna kyrkje	X	X	X	X	Kyrkjebygg frå perioden 1650-1850. Eit av 22 i Møre og Romsdal	tømmerkyrkje i gotisk stil, verna kyrkje (1650-1850)
"listeført kyrkje" (kyrkjebygg frå perioden etter 1850 som har særleg høg verdi)																	
877	116	Vanylven	Rovde kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, tredje kvartal	1872	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X	Kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi. Eit av 38 i Møre og Romsdal	tømmerkyrkje i gotisk stil
utvalde automatisk freda kulturminne																	
1159	103	Vanylven	Sandnes, busetnadsspor	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde	Gårdsanlegg	busetnadsspor	Jernalder - middelalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
1158	6	Vanylven	Hundnes, gravfelt	Kulturmiljø	Gravfelt		gravfelt	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
871	56	Vanylven	Bøen, Almklovdalen	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	garsdtun	1537-1649	dater. 1580	Nasjonal	Automatisk freda	X	X			erklært automatisk freda	grindløe datert til 1580
878	116	Vanylven	Rovde kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
881	46	Vanylven	St.Jetmund kyrkja	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i stein	Høymiddelalder	1155/1957	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
885	88	Vanylven	Syvde kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
874	114	Vanylven	Knardal fornminne	Kulturmiljø	Bosetning-aktivitetsområde			Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			Regulert til bevaring	
882	70	Vanylven	St.Jetmund steinen	Kulturmiljø	Tradisjonslokalitet	religionshistoisk minne	På Jetmundleitet	Uviss tid		Nasjonal	Automatisk freda	X	X			stein med tilknytning til segn om helgenen St.Edmund	Steinen ligg på Jetmundleitet rett over Kvilehytta på Åheim
landsverneplan																	
876	89	Vanylven	Oseelva	Kulturminne	Dam/demningsanlegg	teknisk-industr. km	vassdragsanlegg	Uviss tid		Nasjonal	Landsverneplan	X	X	X		terskler i elva, i NVE sin landsverneplan	terskler i Oseelva
område regulert til bevaring (etter Plan- og bygningslova)																	
891	46	Vanylven	Åheim naustmiljø	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	naustmiljø	Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X		X	naustmiljø regulert til bevaring	
	11		Fiskå, sentrumsmiljø	Kulturmiljø	Handelsplass	eldre tettstad		Uviss tid		Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X	eldre sentrumsmiljø i Fiskå med trehusbebyggelse	
vedtaksfreda (etter Kulturminnelova)																	
879	33	Vanylven	Skalde, gardstun	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	gardstun	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X		X	freda gardstun	opprinneleg fem freda bygningar, no kun steinfjøs som er freda
888	24	Vanylven	Vidnes stabbur	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	stabbur	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	freda vengjestabbur	stabbur med utkraga svalganger
889	62	Vanylven	Åhaugen røykstove	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	røykstove	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X		X	freda røykonnstove	
Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna																	
Regional verdi																	
landbruksminne																	
873		Vanylven	Hakallestranda, Syltefjorden	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	steinbygningar	Uviss tid		Regional		X	X		X	spesielt byggeskikkfenomen i området, mindre steinbygningar	
883	25	Vanylven	Trohus, Sylte, gnr.25, bnr.4	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	trohus	Uviss tid		Regional		X	X		X	særmerkt trohus i stein med tak av villskifer frå området	trohus med takteking av villskifer, restaurert av Norsk handverksutvikling i 2006
eldre tettstad																	

890	46	Vanylven	Åheim tettstad	Kulturmiljø	Handelsplass	eldre tettstad		Uviss tid		Regional		X	X	X	X	eldre tettstad, område nord for St.Jetmundkyrkja	rester etter eldre tettstad ved utløpet av Åheimselva
880	43	Vanylven	Slagnes, dampskipskai	Kulturmiljø	Havneområde	eldre tettstad	dampskipseksp.	Uviss tid		Regional		X	X		X	samferdselsminne, godt bevart miljø med sjøbud/butikk	butikk, tidl. Dampskipskai
			kyrkjehistorisk minne														
886	43	Vanylven	Vanylven kyrkje, Slagnes	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i stein	1800 tallet, tredje kvartal	1863	Regional		X	X	X	X	kyrkjebygg teikna av den kjende arkitekten og seinare stadskonduktøren Georg Andreas Bull	arkitekt Georg Andreas Bull
892	138	Vanylven	Åram kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1900 tallet, andre kvartal	1927	Regional		X	X	X	X		arkitekt Sivert Storegjerde
			krigsminne														
872	138	Vanylven	Espeneset, HKB 36/976 Aaram	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	kystbatteri	1900 tallet, andre kvartal	1941	Regional		X	X			kystbatteri, del av Artillerigruppe Stadtlandet	Heeres-Küsten-Batterie 36/976 Aaram (579), del av Artilleri-gruppe Ålesund til okt.1943, deretter Artillerigruppe Stadtlandet
	143	Vanylven	Kobbevik kystbatteri	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	kystbatteri	1900 tallet, andre kvartal	1941	Regional						kystbatteri, del av Artillerigruppe Stadtlandet	Heeres-Küsten-Batterie 37/976 Aaram (579), del av Artilleri-gruppe Ålesund til okt.1943, deretter Artillerigruppe Stadtlandet
			embetsmannsgard														
887	45	Vanylven	Vanylven prestegard, Torvik	Kulturmiljø	Prestegård	offentleg adm.teneste	prestegard	1900 tallet, andre kvartal	ca.1930	Regional		X	X	X	X	embetsmannsgard, hovudbygning frå ca1930, eldre stabbur og samanbygt eldhus/vognhus	
			teknisk-industrielt kulturminne														
875	51,53	Vanylven	Olivinbrotstader	Kulturmiljø	Steinbrudd	teknisk-industr. km	olivinbrot, gruve	Uviss tid		Regional		X	X			viktig grunnlag for industrien på Åheim i lengre periode	rester etter tidleg olivinbrot på Hellebust/ Eikremsæter
			VESTNES KOMMUNE														
			Kulturminne som har formelt vern														
			verna kyrkje (kyrkjebygg frå perioden 1650 - 1850)														
1163	13	Vestnes	Tresfjord kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	åttekant i tre	1800 tallet, andre kvartal	1828	Nasjonal	Verna kyrkje	X	X	X	X	Kyrkjebygg frå perioden 1650-1850. Eit av 22 i Møre og Romsdal	arkitekt Erik Kroken, verna kyrkje (1650-1850)
			"listeført kyrkje" (kyrkjebygg frå perioden etter 1850 som har særleg høg verdi)														
1160	72	Vestnes	Fiksdal kyrkje	kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, tredje kvartal	1866	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X	kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi. Eit av 38 i Møre og Romsdal	arkitekt Jakob Wilhelm Jordan
1167	51	Vestnes	Vestnes kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, tredje kvartal	1872	Nasjonal	"Listeført" kyrkje	X	X	X	X	kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi. Eit av 38 i Møre og Romsdal	arkitekt Jakob Wilhelm Jordan
			utvalde automatisk freda kulturminne														
1162	13	Vestnes	Kyrkjesylyte gnr 13/9, Tresfjord	Kulturmiljø	Bergkunst	Rituell-kultisk lokalitet	skålgroper	Steinalder - bronsealder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
900	35	Vestnes	Gjermundnes, ulvestue	Kulturmiljø	Fangstlokalitet		ulvestue	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
898	38	Vestnes	Gjermundnes, Krokset	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøyser	Jernalder	jernalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				vurdert til internasjonal verdi av Norsk Kulturråd
1161		Vestnes	Krokneset, gravrøyser	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøyser	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
1165	51	Vestnes	Vestnes, Flatevågen	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøyser	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		på nordsida av Straumen
1166	51	Vestnes	Vestnes, Feøya	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøyser	Bronsealder - jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		
57		Vestnes	Nerås, Bolungneset	Kulturmiljø	Gravminne		gravrøyser	Bronsealder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X		X		prioritert i BARK-programmet etter innspel frå kommunen
903	57	Vestnes	Nerås	Kulturminne	Jernvinneanlegg	Utmarkskulturminner	jarnvinneanlegg	Jernalder		Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
909	4	Vestnes	Villa gravstad	Kulturmiljø	Kirkegårdslokalitet	gravplass	kristen kyrkjegard	Tidlig middelalder	1000-talet	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
906	13	Vestnes	Tresfjord kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
1164	51	Vestnes	Vestnes kyrkjestad	Kulturmiljø	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	stod kyrkje før ref	Middelalder	mellomalder	Nasjonal	Automatisk freda	X	X				
			landsverneplan														
901	46	Vestnes	Helland, bruene	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	tre bruer	1800 tallet, andre kvartal	1844/1955/98	Nasjonal	Landsverneplan	X	X	X	X	tre generasjonar bruer. Den eldste er ein del av Den Trondhjemske postvei	den eldste brua tatt i bruk i 1844, den mellomste i 1955 og den nyaste i 1998
			vedtaksfreda (etter Kulturminnelova)														
908	45	Vestnes	Vestnes Prestegard	Kulturmiljø	Prestegård	offentleg adm. teneste	hovudb. og hage	1800 tallet, andre kvartal	1847	Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	freda prestegard, hovudbygning	

918	13	Volda	Ekset	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	hovudbygning	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X	X	X	freda hovudbygning på gard med verdifull kulturhistorie		
926	39	Volda	Hunnnes, sengjabud	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	sengjabud	Uviss tid		Nasjonal	Vedtaksfreda	X	X		X	freda sengjabud	"Bukkebuda"	
			Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna															
			Nasjonal verdi															
934	91	Volda	Oppgangssag, Bjørkedalen	Kulturminne	Sagbruk	teknisk-industr. km	oppgangssag	Uviss tid		Nasjonal		X	X	X		rekonstruksjon av tidlegare oppgangssag, viktig for båtbygging	rekonstruert oppgangssag	
			Regional verdi															
			teknisk-industrielt kulturminne															
1206	91	Volda	Nøre Bjørkedal, smie	Kulturminne	Annen bygningslokalitet	teknisk-industr. km	smie			Regional		X	X	X	X	smie med tilknytning til handverkstradisjonen i bygda	smie i Samundgarden	
947	29	Volda	Volda Elektriske Mylne	Kulturminne	Mølle/kvernhus	teknisk-industr. km	mylne	Uviss tid		Regional		X	X	X		teknisk kulturminne, ei av åtte bygdemøller, er i aktiv drift		
916	58	Volda	Glimmerbrot, Osdalen	Kulturmiljø	Steinbrudd	teknisk-industr. km	glimmerbrot	Uviss tid		Regional		X	X			teknisk kulturminne, tidleg forsøk på gruvedrift		
970	95	Volda	Båtbygging i Bjørkedalen	Kulturmiljø	Verft	teknisk-industr. km	båtbyggartrad.	Uviss tid		Regional		X	X			lokal, levande båtbyggartradisjon med båtskot på gardane		
			minnesmerke															
942	96	Volda	Steinkorsen på Kile	Kulturminne	Bautasteinslokalitet	Rituell-kultisk lokalitet		Jernalder - middelalder	/1914	Regional		X	X			steinkross frå 1914 til minne om tidlegare steinkross	den gamle steinkrossen frå mellomalder eller før blei teken av snøras på 1700-talet	
			kystkulturminne															
932	80	Volda	Nothenge, Høydal	Kulturminne	Fiskevær-sjøbruksanlegg	kystkulturminne	nothenge	Uviss tid		Regional		X	X		X	eit av få bevarte nothenger i fylket		
			landbruksminne															
941	27	Volda	Steingarder i Vikebygda	Kulturmiljø	Gjerde/innhegning	landbruksminne	steingarder	Uviss tid		Regional		X	X			karakteristisk innslag i kulturlandskapet		
936	116	Volda	Rønstadbakk, Folkestad	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	småbruk	1800-tallet		Regional		X	X	X	X	svært godt bevart gardstun med to generasjonar bustadhus	tun, sommerfjøs, naust, gruppe med fire kvernhus	
950	160	Volda	Stove Ulvestad, Lauvstad	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	stove m/grue	Uviss tid		Regional		X	X		X	alderdomleg stove med særeigen grue i naturstein		
	42	Volda	Årsetøya, Austefjorden	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	kulturlandskap	Uviss tid		Regional		X	X		X	heile den vesle øya er eit unikt kulturlandskap		
943	91	Volda	Flatdalsetra, Bjørkedalen	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	setermiljø	Uviss tid		Regional		X	X		X	godt bevart seteranlegg		
923	131	Volda	Storlida, Åmelfoten	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	flytta seter	Uviss tid		Regional		X	X		X	seter som er verna gjennom tinglyst vern- og vedlikehaldsavtale	vern- og vedlikehaldsavtale, setra flytta pga kraftutbygging	
937			offentleg administrasjon															
	30	Volda	Skrivargarden, Rotset	Kulturminne	Gårdstun	offentleg adm. forvalt	sorenskrivargard	1800 tallet, første kvartal	1816	Regional		X	X	X	X	embetsmannsgard, sete for sorenskrivar for Søre Sunnmøre	den gamle skrivargarden	
917			kyrkjehistorisk minne															
927	149	Volda	Dalsfjord kyrkje, Dravlaus	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	korskyrkje i tre	1900 tallet, første kvartal	1910	Regional		X	X	X	X	ei av fem kyrkjer bygde av Ole Havnæs i denne perioden	arkitekt Ole Havnæs	
928	89	Volda	Kilsfjord kyrkje, Straumshamn	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	betongbygg	1900 tallet, tredje kvartal	1974	Regional		X	X	X	X	nyare kyrkjebygg, høg arkitektonisk verdi	arkitekt Alf Apalseth	
			museum															
	146	Volda	Korsfurtunet og Brunebuda	Kulturmiljø	Kulturinstitusjoner - forsamlingshus	museum	museumsanlegg	Uviss tid		Regional		X	X	X	X	alderdomleg tun med samanbygd stove,løe og fjøs samt fjordmannstove flytta frå Fosnavåg	museumsanlegg knytt til Dalsfjord skule/ Dalsfjord sogelag	
			skulehistorisk minne															
929	146	Volda	Dalsfjord gamle skule	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	1.gen.skulehus	Uviss tid		Regional		X	X		X	førstegenerasjons skulebygning og nytta som organisasjonshus for avhaldsrørsla	har i ein periode vore brukt til losjehytte i Aldalen i Volda, blir flytta tilbake til Dalsfjorden i 2014.	
939	18	Volda	Kårstadbygget	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	lærerskolen	1900 tallet, første kvartal	1922	Regional		X	X	X	X	skulehistorisk bygning med høg regional verdi	arkitekt Øivin Berg Grimnes, Ålesund	
935	1	Volda	Skule Yksnøya	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	1.gen.skulehus	1800-tallet		Regional		X	X		X	første generasjons fastskulehus etter lova av 1860		
			samferdselsminne															
914		Volda	Postvegen, Bjørkedalen	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	postveg	1800-tallet		Regional		X	X	X	X	samferdselsminne, samband mellom Nordfjord og Sunnmøre	Postveg mellom Hjelmelandsdalen i Nordfjord og Bjørkedalen i Volda, frå fylkesgrensa til landingsvor ved Kilspollen	

Kulturminne og kulturmiljø som er foreslått verna														
Regional verdi														
friluftslivsminne														
997	170	Ørsta	Standalhytta	Kulturminne	Feriested-landsted	friluftslivsminne	skihytte	1900 tallet, første kvartal	1913	Regional	X	X	X	tidleg sportshytte brukt av Ålesund skiklubb, utbygt fleire gonger
		Ørsta	"Hjørungsfjorden rundt"	Kulturmiljø		friluftslivsminne	turkonsept			Regional	X	X	X	kulturminne som turmål, idé som må utviklast
naustmiljø														
998	135	Ørsta	Naustrekke Bjørke	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	naustmiljø	naustrekke	Uviss tid		Regional	X	X	X	naustrekke med gamle grindnaust inkl. notnaust, restaurert
1207	135	Ørsta	Notanaust på Bjørke	Kulturmiljø	Fiskevær-sjøbruksanlegg	naustmiljø	stort grindnaust	Uviss tid		Regional	X	X	X	del av naustreke på Bjørke, restaurert
landbruksminne														
977		Ørsta	Skjåstaddalen	Kulturmiljø	Gårdsanlegg	landbruksminne	dalføre med kulturl.	Senmiddelalder	mellomalder	Regional	X	X	X	dalføre med spesielt verdifullt kulturlandskap med fire mellomalderbygningar
1005	142	Ørsta	Finnes, Bjørke	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	klyngetun	Uviss tid		Regional	X	X		eit av få bevarte klyngetun i fylket
1006	35	Ørsta	Steinhus Brautaset	Kulturminne	Gårdstun	landbruksminne	steinhus	Uviss tid		Regional	X	X	X	sjeldan kulturminne, bygning med særpreg
1010	111	Ørsta	Strandabøen, Hjørundfjord	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	strandgard	Uviss tid		Regional	X	X		veglaus, fråflytta strandgard med eldre bygningar
1173	135	Ørsta	Tingstova på Bjørke	Kulturminne	Gårdstun	landbruksm./off.ten	tingstove	Uviss tid		Regional	X	X	X	sjeldan kulturminne, ei av få bevarte tingstover i fylket
1208	64	Ørsta	Raudøya/ Raudøyholmen	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	kulturlandskap	Uviss tid		Regional	X	X	X	spesielt verdifullt kulturlandskap
978	95	Ørsta	Masdalsstova, Hansgarden	Kulturmiljø	Gårdstun	landbruksminne	gardstun			Regional	X	X	X	eldre stovhus med arkitektoniske kvalitetar
988	135	Ørsta	Bjørke, kvernhus	Kulturmiljø	Mølle/kvernhus	landbruksminne	gruppe kvernhus	Uviss tid		Regional	X	X	X	samling av kvernhus i same området
996	127	Ørsta	Lygnstøylvatnet, Norangsdalen	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	seter under vatn	Uviss tid		Regional	X	X	X	unikt kulturminne, seteranlegg på botn av oppdemnt vatn
1001	29	Ørsta	Myklebustsetra	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	setermiljø	Uviss tid		Regional	X	X	X	godt bevart setermiljø i storslagen natur
1003		Ørsta	Skorgesetra	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne	setermiljø	Uviss tid		Regional	X	X	X	godt bevart setermiljø i storslagen natur
1011		Ørsta	Stavbergsetra, Norangsdalen	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne, seter	setermiljø	Uviss tid		Regional	X	X	X	særeigen seter, med landskapstilpassa bygningar
986		Ørsta	Urasetra, Norangsdalen	Kulturmiljø	Seter	landbruksminne, seter	setermiljø	Uviss tid		Regional	X	X	X	særeigen seter, med landskapstilpassa bygningar
museum														
981	21	Ørsta	Brudevolltunet	Kulturmiljø	Gårdstun	museum	gardstun/museum	Uviss tid		Regional	X	X	X	autentisk, eldre gardstun bevart på staden som museum
teknisk-industrielt kulturminne														
1015	14	Ørsta	Bruksbutikken, Ørstavik	Kulturminne	Handelsanlegg	teknisk-industr. km	butikk, tidl.garveri	1800 tallet, fjerde kvartal		Regional	X	X	X	sentral bygning i Ørsta sentrum, gir identitet til staden
975	14	Ørsta	Ørsta Tricotagefabrikk	Kulturminne	Industrialanlegg	teknisk-industr. km	tekstilfabrikk	Uviss tid		Regional	X	X	X	typisk industribygg frå "funkis"-perioden
1018	38	Ørsta	Bjørdal Kraftverk	Kulturminne	Kraftverk	teknisk-industr. km	kraftstasjon	1900 tallet, andre kvartal	1931	Regional	X	X	X	minne frå tidleg lokal kraftutbygging
991	43	Ørsta	Åmbøfossen Kraftverk	Kulturminne	Kraftverk	teknisk-industr. km	kraftstasjon	1900 tallet, første kvartal	1914	Regional	X	X		minne frå tidleg lokal kraftutbygging
995	58	Ørsta	Kalkomn i Hovdebygda	Kulturminne	Ovnslokaltet	teknisk-industr. km	kalkomn	Uviss tid		Regional	X	X		teknisk kulturminne, ein av fire bevarte kalkomnar i fylket
kyrkjehistorisk minne														
1012	135	Ørsta	Bjørke kyrkje	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1900 tallet, første kvartal	1919	Regional	X	X	X	mindre kyrkjebygg i lita bygd
974	96	Ørsta	Vartdal kyrkje, Nordre Vartdal	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	langkyrkje i tre	1800 tallet, fjerde kvartal	1876	Regional	X	X	X	kyrkjebygg teikna av dei kjende Christiania-arkitektane Schirmer og von Hanno (som Ørsta kyrkje)
skulehistorisk minne														
982	171	Ørsta	Internatskule, Stavset	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	internatskule	Uviss tid		Nasjonal	X	X	X	sjeldan kulturminne, einaste bevarte internatfolkeskulen i fylket
samferdselsminne														
1004	19	Ørsta	Hellevegen til Brekkeheia	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	veg med trinn	Uviss tid		Regional	X	X	X	samferdselsminne, sjeldan fint anlegg med trinn av steinheller
	126	Ørsta	vegar og bruer i Norangsdal	Kulturmiljø	Veianlegg	samferdselsminne	veger og bruer	1800-tallet	1846 og 1898	Regional	X	X	X	veganlegg frå 1890-åra og restar av eldre veganlegg
1008	39	Ørsta	Steinbru Vatne	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	steinkvelvbru	Uviss tid		Regional	X	X	X	særleg fint eksemplar av kvelvingsbru i naturstein
1013	126	Ørsta	Svidebrua, Skylstad, Norangsdal	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	kvelvingsbru	Uviss tid		Regional	X	X	X	kvelvingsbru i hoggen naturstein
1060	35	Ørsta	Vielvbrua, Brautaset, Åmdalen	Kulturminne	Veianlegg	samferdselsminne	kvelvingsbru	Uviss tid		Regional	X	X	X	særleg fint eksemplar av kvelvingsbru i naturstein

			maritimt kulturminne															
1047		Ålesund	Molja	Kulturminne	Ankringsplass	maritimt kulturminne	kjøpshalingsringar	Uviss tid		Regional		X	X	X	X		sjeldant maritimt kulturminne	moloen ved innseglinga til hamna
			bymiljø															
1053		Ålesund	Moloveien	Kulturmiljø	Byanlegg	bymiljø	trebebyggelse	1800 tallet, fjerde kvartal	før 1904	Regional		X	X	X	X		trehusmiljø frå perioden før bybrannen i 1904	
1028		Ålesund	Trebyen på Aspøya	Kulturmiljø	Byanlegg	bymiljø	trehusby	Uviss tid		Regional		X	X	X	X		trehusmiljø frå perioden før bybrannen i 1904	
			kyrkjehistorisk minne															
1051	151	Ålesund	Ellingsøy kirke	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	heilvifteplan	1900 tallet, fjerde kvartal	1998	Regional		X	X	X			ei av våre nyaste kyrkjer, høg arkitektonisk verdi	arkitekt Oskar Norderval
1056	50	Ålesund	Spjelkavik kirke, Moa	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	sekskantplan	1900 tallet, fjerde kvartal	1987	Regional		X	X	X	X		nyare kyrkjebygg med arkitektonisk verdi og særeigen utsmykking av kunstneren Håkon Bleken	arkitekt Alf Apelsest
1029	133	Ålesund	Volsdalen kirke	Kulturminne	Kirkested	kyrkjehistorisk minne	rektangelplan	1900 tallet, tredje kvartal	1974	Regional		X	X	X	X		nyare kyrkjebygg med arkitektonisk verdi	arkitekt Leif Olav Moen
			krigsminne															
1032	147	Ålesund	Ellingsøy, HKB 30/976 Ellingsø	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	kystfort	1900 tallet, andre kvartal	1943	Regional		X	X				krigsminne, del av artillerigruppe Ålesund	Heeres-Kusten-Batterie 30/976 Ellingsø, del av Artillerigruppe Ålesund
1055	118	Ålesund	Heissa, HKB 33/976 Hessen	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	kystfort	1900 tallet, andre kvartal	1941	Regional		X	X				krigsminne, del av artillerigruppe Ålesund	Heeres-Kusten-Batterie 33/976 Hessen (577) del av Artillerigruppe Ålesund, deler regulert til bevaring
	200	Ålesund	kommandobunker ved fjellstua	Kulturminne	Krigsminnelokalitet		bunker	1900 tallet, andre kvartal		Regional		X	X					
	200	Ålesund	Tunnelanlegg i byparken	Kulturminne	Krigsminnelokalitet		tunnelanlegg	1900-talet, andre kvartal		Regional		X	X					
	200	Ålesund	MG-bunker ved O.A.Devoldsgate	Kulturminne	Krigsminnelokalitet		bunker	1900-talet, andre kvartal		Regional		X	X					
1035	120	Ålesund	Tueneset, MKB 2/505 Aalesund	Kulturmiljø	Krigsminnelokalitet	krigsminne	marinebatteri	1900 tallet, andre kvartal	1942	Regional		X	X				krigsminne, del av artillerigruppe Ålesund	Marine-Küsten-Batterie 2/505 Aalesund, del av Artillerigruppe Ålesund, friområde
			embetsmannsminne															
1022	43	Ålesund	Borgund prestegard	Kulturmiljø	Prestegård	offentleg adm.teneste	prestegard	Uviss tid		Regional		X	X	X	X		prestegard ved kyrkje og gravplass	
			skulehistorisk minne															
1042	200	Ålesund	Aspøyskolen	Kulturmiljø	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	skolebygg	1900 tallet, første kvartal	1922	Regional		X	X	X	X		tidstypisk, stort skolebygg	arkitekter Morgenstjerne & Eide, Oslo
			skulehistorisk minne															
	201	Ålesund	Nørvøyskolen	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	skolebygg	1900 tallet, første kvartal	1906	Regional		X	X	X	X		skolebygg frå gjenreisinga etter bybrannen i 1904	arkitekter Michalsen & Dahl, byggmester O.Havnæs
	200	Ålesund	Latinskolen, Øwregata 13	Kulturminne	Undervisningsanlegg	skulehistorisk minne	skolebygg	1900 tallet, første kvartal	1907	Regional	Regulert til bevaring	X	X	X	X		skolebygg frå gjenreisinga etter bybrannen i 1904	regulert til bevaring